

Linguae

European Scientific Language Review

January 2012

ISSN 1337-8384

1/2012

*Language
shapes
the way
we think,
and
determines
what we can
think about.*

(B. L. Whorf)

XLinguae, Issue 1, January 2012 ISSN 1337-8384
© SVO s.r.o. P.O. BOX 33, 949 11 Nitra, Slovakia
xlinguae@xlinguae.eu ; www.xlinguae.eu

Editor-in-chief:

Elena CIPRIANOVÁ, Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia

Managing editor:

Jana BIROVÁ, Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia

Scientific board: **Tibor BERTA**, Department of Hispanic Studies, University of Szeged, Hungary; **Nawal BOUDECHICHE**, El Tarf, Algeria; **Donald CHERRY**, Hiroshima International University, Kurose, Higashi Hiroshima, Japan; **Eva DEKANOVÁ**, Department of Russian Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Zdenka GADUŠOVÁ**, Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Olga GALATANU**, University of Nantes, France; **Daniele GEFROY-KONŠTACKÝ**, University Hradec Králové, Czech Republic; **Armand HENRION**, Haute école de Blaise Pascal, Faculty of Pedagogy in Bastogne, Belgium; **Beáta HOCKICKOVÁ**, Department of German Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Jan HOLEŠ**, Department of Romanic Studies Palacký University, Olomouc, Czech Republic; **Pavol KOPRDA**, Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Meta LAH**, University Ljiljana, Slovenia; **Sevda LAZAREVSKA**, University Sts. Cyril and Methodius, Skopje, Macedonia; **Viera MARKOVÁ**, Department of Romanic Languages, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Anton POKRIVČÁK**, Department of English and American Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **Silvia POKRIVČÁKOVÁ**, **Linas SELMISTRAITIS**, Department of English Philology, Faculty of Foreign Languages, Vilnius Pedagogical University, Lithuania; **Jitka SMÍČEKOVÁ**, Department of Romanic Languages in Ostrava, the Czech Republic; **Ján TARABA**, Department of Romanic Applied Languages, St. Cyrilus and Methodius University in Trnava, Slovakia;

Editorial board: P. Adamka, PhD., V. Ďuriš, K. Chovancová, PhD., B. Horváthová, PhD., M. Lukáčová, PhD., L. Michelčíková, PhD., N. Rusnáková, PhD., E. Švarbová, PhD., I. Žemberová, PhD., dott. P. di Vico, J. Waldnerová, PhD., L. Jechová, PhD., M. Zázrivcová, PhD., M. Andrejčáková, PhD., P. Pappová, PhD., M. Kučerková, PhD..

The **issue editors:** P. Adamka & J. Waldnerová

The **XLinguae** (ISSN 1337-8384) is the European scientific journal on European languages, field of linguistic, literature, methodology, translation and any other field concerning languages.

It is published and funded by the SVO s.r.o., Nitra, with frequency of 4 issues per year: January, April, June, Octobre.

Submission guidelines

Style guidelines

Description of the Journal's article style. The Journal's reference style is The Chicago Manual of Style for Humanities.

Any consistent spelling style may be used. Please use single quotation marks (double within). If you have any questions about references or formatting your article, please contact xlinguae@xlinguae.eu.

All submissions should be mailed to spokrivcakova@ukf.sk. Authors should prepare two versions of their manuscript. One should be a complete text, while in the second all document information identifying the author should be removed from files to allow them to be sent anonymously to referees.

Articles should be single spaced, with ample margins. Each article should be accompanied by a summary of 100-150 words in English. All pages should be numbered.

A note should appear at the end of the last page indicating the total number of words in the paper (including those in the Abstract and References). Prospective authors are welcome to contact the Editor by email - xlinguae@xlinguae.eu - if they are unsure if their article is appropriate for the journal.

We strongly encourage you to send the final, revised version of your article, electronically, by email.

Proofs will be sent to authors if there is sufficient time to do so. They should be corrected and returned to the Editor within three days. Major alterations to the text cannot be accepted.

Copyright: It is a condition of publication that authors assign copyright or license the publication rights in their articles, including abstracts, to the SVO s.r.o.. This enables us to ensure full copyright protection and to disseminate the article, and of course the Journal, to the widest possible readership in electronic formats as appropriate. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

Articles

English terms with productive Greek prefixes and their translation into Slavic languages
Англійські терміни з продуктивними грецькими префіксами та їх переклад слов'янськими мовами)
 OLGA RUDA... 4

Terminologické a metodologické východiská skúmania jazyka politického diskurzu
(Terminological and methodological resources of enquiry into language of political discourse)
 MARIÁN MACHO... 14

Dištinktívne morfológické znaky legislatívnych textov inštitúcií EÚ z anglicko-francúzsko-slovenskej konfrontačnej perspektívy
(Distinctive morphological features of legislative texts of the EU institutions from the Anglo-French-Slovak confrontational perspective)
 LENKA MICHELČIKOVÁ... 23

Život nie je len cesta: konceptuálna a jazyková variácia metafory
(Life is not only a journey: conceptual and linguistic variation of metaphor)
 ELENA CIPRIANOVÁ – OLGA RUDA... 32

Spisovateľ česko-polsko-slovenského pomezí Jindřich Zogata
(Jindřich Zagota – writer at Czech-Polish-Slovak borders)
 LIBOR MARTINEK... 38

Book reviews

Jazyk srdca a chleba
 Pavol Adamka 45

Naozaj si rozumiete?
 Jana Waldnerová 48

Abstracts

50

English terms with productive Greek prefixes and their translation into Slavic languages

Англійські терміни з продуктивними грецькими префіксами та їх переклад слов'янськими мовами

OLGA RUDA

У статті проведено комплексний аналіз семантики та терміновірності префіксальних одиниць з широким набором грецьких префіксів (*a-, anti-, auto-, bio-, homo-, iso-, mono-, para-, poly-, pro-, stereo-*). Виділення продуктивних моделей англійського словотворення допомогло виявити тенденції і механізми процесів терміновироблення у сучасній англійській мові та шляхи перекладу термінів українською та словацькою мовами.

Terminology is the corner stone of every branch of science. It summarizes in verbal form the results of human's observing, apprehending, classifying and designating activities. The general requirement to terminology is that the terms comprising it should be unequivocal, clearly defined, semantically precise, capable of generating derivatives and stabilized (Vařecha, 1974: 210). 'Terminology is the study of and the field of activity concerned with the collection, description, processing and presentation of terms, i.e. lexical items belonging to specialised areas of usage of one or more languages' (Sager, 1990: 2). Terminology has a two-fold meaning; it is the science of terms, the discipline concerned with the principles and methods governing the study of concepts and their designations (terms, names, symbols) in any subject field, and a system (set) of terms belonging or peculiar to a specific subject (RHWC, 1990). Terminology is 'a term used to refer to the vast bodies of specialist vocabulary which is found in the discourse relating to any technical domain' (DTS, 1997: 166). Hundreds of thousands of words belong to specialized scientific terminological systems and are not used or even understood by people outside the particular speciality. A term is usually defined as 'the naming unit of a concept of a given branch of science' (Masár, 1992: 262). In M.T.Cabrè's view terminology is also affected by social changes. She stresses, that the accelerated development of science and technology in recent times has been accompanied by the appearance of a large number of new concepts and even new conceptual fields which require new names. A major change in linguistics takes place with technological developments in the fields of information and communication. Due to M.T.Cabrè, special languages and their major component, terminology, become one of the most important areas for language standardization (Cabrè, 1998: 4-5). Furthermore, the way terminology is most likely to feature in translation is in the form of terminology management, or in other words the methods of creating, maintaining and utilizing term banks (DTS, 1997: 166). Ch. Galinski and G. Budin identify several trends that affect the interactive activity of translating and doing terminology work. Thus, translation-oriented terminology management is a crucial activity in the flow of information between subject-field specialists speaking different languages (Galinski, Budin, 1993: 213). In translation from English into Slovak and Ukrainian, we can come across many instances of typically brief English way of expression due to conversion, in particular, of nouns into verbs, where Slovak and Ukrainian cannot give a one-word equivalent, although the word-forming type of denominative verbs is productive in Slovak and Ukrainian, as асфальт – асфальтувати, asphalt – asphaltovat'. English conversion does not

submit itself to imitation in Slovak and Ukrainian in that scope in which it exists in English. Then it is rendered into Slovak and Ukrainian with the use of a longer expression, generally by a verbo-nominal phrase: to valve – osadit elektronkami (Barež, 1983: 272). The act of borrowing a word is mainly motivated by a novelty of the notion which has not yet been assigned a native TL name, no matter whether the novelty refers to a technological invention or to social realia. Efforts at establishing an international word-stock, for example in terminology, may be another motive (Barež, 1983: 278). Nevertheless, languages are not always ready to borrow words and sometimes prefer coining them with the use of their native resources. In this case loan-translation (calque) can be applied. As compared with the simplicity of transcription (borrowing words), it is necessary to make some translation effort to obtain an equivalent by loan translation. The translator is in fact creating a new word (collocation), even if it is a translation (Barež, 1983: 279). Due to K.Barež, loan-translations form a quite large part of the word-stock in most languages, which proves that translation has considerable points of contact with word-formation and thus with enrichment of the vocabulary. Being words formed by native elements, calques are absorbed in the whole of the lexicon and, consequently, in course of time, are difficult to identify as calques. Moreover, K.Barež stresses the fact that the rise of such entirely precise equivalents makes it easier to carry out translations between the languages where loan-translation was at work. Mutual interconnection of languages by means of calques adds to the convergence of structures and is, therefore, a favourable factor in translation (Barež, 1983: 279). We can observe these processes in translation of the prefixal term with the Greek prefixes. We call prefixes such particles as can be prefixed to full words but are themselves not words with an independent existence (Marchand, 1969; Štekauer, 1995, 344). Prefixes formed from Greek prepositions are most often adverbial, that is, they qualify or modify some action that is described by the word to which the prefix is attached. T.M.Green enumerates such Greek prepositions, as *amphi* / around, on both sides; of both kinds / *amphi*-; *ana* / up; backward; again/ *ana*-; *anti* / against/ *anti*-; *apo* / from, away from/ *apo*-, *aph*-; *cata*/ *cata*-, *cath*-; *dia*/ *dia*-; *en*/ *en*-, *em*-; *ec/out of*/*ec*-, *ex*-; *epi*, *epi* / *epi*-, *epi*-; *hyper*/ *hyper*-(almost all uses of *hyper*- and *hypo*- in English compounds are learned borrowings); *hypo*/ *hypo*-, *hyph*-; *meta*/ *meta*-, *meth*-; *para*/ *para*-; *peri*/ *peri*-; *pro*/ *pro*-; *pros*/ *pros*-; *syn*/ *syn*-, *sym*-, *syl*-, *sys*- (in compounds the *n* of *syn*- is often assimilated to the consonant that follows it) (Green, 2003: 61-63). The largest groups of the Greek and Latin prefixes are: the ‘negative, privative and reversative’ group, with *a*-, *de*-, *dis*-, *ex*-, *in*-, *non*-, *un*-; that of ‘number’, for example *bi*-, *demi*-, *multi*-, *poly*-; ‘time’, for example, *ante*-, *pre*-, *post*-; ‘size’, for example *mega*-, *micro*-, *mini*-; and ‘place’, for example *ante*-, *ex*-, *mid*-, *supra*-. These categories are fairly well defined ones, and have shown fewer tendencies to acquire extra nuances of meaning (Adams, 1973: 161).

Another important point to be made here is that in comparison with their Slovak counterparts English prefixes show greater degree of autonomy, e.g. pre-war, post-war, ex-king (Miššiková, 1993: 58). One important difference between Slovak and English affixes is the easiness with which the latter enter into combination with roots of the opposite origin, i.e. domestic ones with those of foreign origin and vice versa, which results in a large measure of hybridization. In Slovak this is rather an isolated phenomenon and the resulting word bears a strong emotional charge: *synátor*, *polopatizmus* (Miššiková, 1993: 58).

Old English enlarged its vocabulary chiefly by a liberal use of prefixes and suffixes and an easy power of combining native elements into self-interpreting compounds. In this way the existing resources of the language were expanded at will and any new needs were met (Baugh, Cable, 2001: 177). Another method of enlarging the vocabulary is by appending familiar prefixes ... to existing words on the pattern of similar words in the language. Several

of the Greek and Latin prefixes seemed to lend themselves readily to new combinations (Baugh, Cable, 2001: 298). Due to Ch.Barber (Barber, 1997: 267) fashionable prefixes in recent years include *audio-*, *auto-*, *bio-*, *crypto-*, *mini-*, *neo-*, and *para-*, *poly-* but more traditional prefixes also continue to be productive, as *anti-*, *de-*, *non-*, *un-*.

The prefix *a-* is representative of Gk *a-*, meaning ‘without’, ‘not’, ‘lacking’ as *abyss*, *n*, (*Theol.*), *apetalous*, *adj*, *aphyllous*, *adj*, *astilbe*, *n* (*Bot.*). *An-*, the original form of *a-* is retained before vowels as in *anechoic*, *adj*. *A-/an-* is a productive prefix of negation and privation with words of Greek and also Latin origin in modern terminology, as *anemia*, *n*; *anesthesia*, *n*, *analgesia*, *n*, *anergy*, *n*, *anhidrosis*, *n*, *anopsia*, *n*, *anorexia*, *n*, *anorectic*, *adj* & *n*, *anosmia*, *n*, *anosmic*, *adj* & *n*, *anencephalic*, *adj*, *anovulatory*, *adj*, *anovulant*, *adj* & *n*, *anoxaemia*, *n*, *anuria*, *n*, *aphakia*, *n*, *aphasia*, *n*, *aphasic*, *adj* & *n*, *aphasiology*, *n*, *aphemia*, *n*, *aphonia*, *n*, *aplasia*, *n*, *aprosexia*, *n*, *aprosopia*, *n*, *apyretic*, *adj*, *apyrexial*, *adj*, *apyrexia*, *n*, *aspermia*, *n*, *azoospermia*, *n*, *aspermic*, *adj*, *asphyxia*, *n*, *asphyxial*, *adj*, *asphyxiant*, *adj* & *n*, *astigmatism*, *n*, *asymbolia*, *n*, *asymptomatic*, *adj*, *ataxia*, *n*, *ataxic*, *adj* & *n*, *ataxy*, *n*, *ateleiosis*, *n*, *atopy*, *n*, *atraumatic*, *adj*, *atresia*, *n*, *atypia*, *n*, *avascular*, *adj*, *avascularity*, *adj* (*Med.*), *azygos*, *n* & *adj* (*Anatom.*), *anhedonia*, *n*, *ataraxy*, *n* (*Psychiatry*), *anaerobic*, *adj*, *aneuploid*, *adj*, *axenic*, *adj* (*Biol.*), *analcime*, *n*, *anhydrite*, *n*, *anorthite*, *n*, *anorthoclase*, *n* (*Min.*), *anelastic*, *adj*, *anharmonicity*, *n* (*Physics*), *anhydride*, *n*, *anhydrous*, *adj*, *aprotic*, *adj*, (*Chem.*), *asymmetry*, *n* (*Math. & Chem.*), *anhypostasia*, *n*, *azyme*, *n* (*Theol.*), *anoplothere*, *n* (*Palaeont.*), *anorthic*, *adj* (*Cryst.*), *anuran*, *n* & *adj* (*Zool.*), *aphotic*, *adj* (*Oceanogr.*), *azoic*, *adj* (*Geol.*), *apterous*, *adj*, *apterygote*, *adj* & *n* (*Entomol.*), *aspheric*, *adj*, *asphericity*, *n* (*Optics*), *atom*, *n* (*Hist.*), *atonal*, *adj*, *atonalism*, *adj*, *atonality*, *n*, *atonally*, *adv* (*Mus.*), *anhedral*, *adj* (*Mineralogy & Aeronautics*), *anhedral*, *n* (*Aeronaut*) (NSOED).

Terms with the borrowed prefix *a-* are translated into Ukrainian and Slovak in several ways:

- 1) terms with the prefix ukr. ‘*не-*’, slov. ‘*ne-*’;
- 2) words with the prefix ‘*a-*’ (and its variant slov. ‘*an-*’, ukr. *ан-*’) in Ukrainian and Slovak, as *asymptote*, *n* (*Math.*) – ‘*asymptota*’; *anastigmat*, *n* (*Med.*) – ‘*anastigmat*’; *aspherical*, *adj* (*Opt., Geom.*) – ‘*asférický*’;
- 3) terms with combination of both prefixes ‘*a-*’ and ‘*ne-*’, as *asymmetric*, *adj* (*Chem.*) – ‘*asymetrický, nesúmerný*’; *asynchronous*, *adj* (*Math.*) – ‘*asynchrónny, nesúdobý*’; *anharmonic*, *adj* (*Physics*) – ‘*anharmonický, neharmonický*’;
- 4) word combinations with ‘*без, bez*’, as *anhydrous*, *adj* (*Chem.*) – ‘*bezvodý*’, *astyral*, *adj* (*Archit.*) – ‘*bezstĺpový*’ or descriptively, as *asteam*, *adv* – ‘*vriaci, tvoriaci paru*’; *afforest*, *v* – ‘*створювати ліс*’; *afield*, *adv* – ‘*у поле, на поле*’; *abreast*, *adv. phrase* – ‘*на рівні (про човни), на траверсі*’; *astern*, *adv* (*Nav.*) – ‘*про місце розташування: на кормі, у задній частині, про рух: назад*’; *abeam*, *adv* (*Navigation*) – ‘*на сволоку*’; *abeam*, *adv* (*Navigation*) – ‘*kolmo na kыл*’; *afoul*, *adv* – ‘*у клопоті*’; *ashore*, *adv* – ‘*на міліні*’; *areak*, *adv* – ‘*на шпиль*’; *aweather*, *adv* – ‘*проти вітру*’; *aflat*, *adv* – ‘*пласко*’; *alow*, *adv* – ‘*доли*’; *atass*, *v* – ‘*збирати*’; *astern*, *adj* – ‘*на кормі*’; *atrip*, *adj* – ‘*піднятий (про якір), не зарифлений (про парус)*’; *aswim*, *adv* – ‘*на плаву*’; *awash*, *adv* – ‘*на поверхні води, затоплений водою*’; *aboard*, *adv* (*Nav.*) – ‘*na palubu, na palubu, na lod*’; *afloat*, *adv* (*Nav.*) – ‘*plávajúci*’; *astern*, *adv* (*Nav.*) – ‘*na kormu; spätným chodom*’; *astream*, *adv* – ‘*po prude, v smere prúdu*’; *awater*, *adv* – ‘*vo vode*’.

The prefix *anti-* (Greek ‘opposite, against, in exchange, instead, representing, rivaling, simulating’) is used in words adopted from Greek and in English words modelled on these, and as a freely productive prefix with the sense ‘opposite, against, preventing’, forming 1) nouns from nouns, as *antibody*; in Physics designating an antiparticle of a specified particle, as *antineutrino*, *antiproton*, *antiquark*; in Biology and Medicine designating substances which

counteract or inhibit the effect of another substance, as *anticholinesterase*, *antihormone*, *antivitamin*; in Chemistry designating geometrical isomers of organic compounds containing C=N or N=N in which the principal atoms or groups attached to the doubly bonded atoms are on opposite sides of the plane of the double bond; 2) adjectives from adjectives, the prefix acting as a preposition governing the noun implied, as *anti-colonial*; *anti-malarial*, *anti-totalitarian*; these adjectives can be used elliptically as nouns, especially in Medicine designating a drug or other agent counteracting the noun implied, as *anticonvulsant*, *antidepressant*; 3) adjectives from nouns in attributive use, as *anti-combination (laws)*, *antimissile (missile)*; *antinoise (regulations)* (NSOED).

Terms with the borrowed prefix *anti-* are translated into Ukrainian and Slovak in several ways: 1) terms with the prefix ukr. 'не-', slov. 'proti-, anti-, ne-, bez-', as *antidote*, *n* – 'protijed, antidotum'; *antidegradant*, *n* – 'antioxidant'; *anticyclonic*, *adj (Meteor.)* – 'anticyklonálny'; *antidazzle*, *adj (Automob.)* – 'neoslňujúci'; *anticorrosive*, *adj* – 'antikorózný, protikorózný'; *antiaerial*, *adj (Flying)* – 'protivzdušný'; *antimatter*, *n (Nuclear Physics)* – 'antihmota'; *antiglare*, *adj (Automob.)* – 'neoslňujúci'; *antinucleon*, *n (Nuclear Physics)* – 'antinukleón'; *antipole*, *n (Electr.)* – 'protipól'; *anticapacity*, *adj (Electr.)* – 'bezkapacitový';

2) word combinations with 'inverzný', as *antihomomorphism*, *n (Math.)* – 'inverzný homomorfizmus'; *anti-isomorphism*, *n (Math.)* – 'inverzný izomorfizmus'; *anti-automorphism*, *n (Math.)* – 'inverzný automorfizmus';

3) descriptively, for instance: *anticrustator*, *n (Energ.)* – 'látka zamedzujúca tvorenie nánosov, látka zamedzujúca tvorenie kameňa'; *antiozonant*, *n* – 'prostriedok proti ozónovému starnutiu; antiozonant'; *antisoftener*, *n* – 'prostriedok na zníženie plasticity'.

Auto- (Gk 'autos', self) is used in words adopted from Greek and in English words modelled on these, and as a freely productive semi prefix in terminology with the sense 'one's own, of or by oneself, by itself, independent, self-produced, spontaneous, automatic', as *autofocus*, *n & adj*, *autoradiograph*, *n (Photogr.)*, *autograft*, *n (Surg.)*, *autoplate*, *n (Printing)*, *autotransformer*, *n (Electr.)*, *autotransfusion*, *n*, *autoimmunity*, *n (Med.)*, *autozoid*, *n*, *autotomy*, *n (Zool.)*, *autocatalysis*, *n*, *autoxidation*, *n (Chem.)*, *autochthon*, *n (Geol.)*, *autochthonous*, *adj (Geol. & Med.)*, *auto-eroticism*, *n*, *auto-suggestion*, *n (Psychol.)*, *autogamy*, *n*, *autolysis*, *n*, *autosome*, *n*, *autotrophic*, *adj (Biol.)*, *autogenic*, *adj (Ecol.)*, *automorphism*, *n (Math.)*, *autorotation*, *n (Aeronaut.)*, *autotheism*, *n (Theol.)* (NSOED).

The semi prefix auto- is also used in Genetics in combination with –ploid (and also –ploidy) to refer to individuals whose chromosome sets are derived from a single parent species, as *autodiploid*, *autopolyploid* (NSOED).

However, there is one more auto-, an abbreviation of automobile. It forms terms relating to motor vehicles, as *autobus*, *autocade*, *autocar*, *autocrime*, *autocross*, *autocycle*, *autobahn* (NSOED).

Terms with *auto-* are translated into Ukrainian and Slovak with:

1) semi prefix *aemo-* (*aymo-*), *auto-*, as: *autocollimator*, *n (Opt., Geodesy)* – 'autokolimátor'; *autocondensation*, *n (Tech.)* – 'autokondenzácia'; *autochthon*, *n (Geol.)* – 'autochtón'; *autoclave*, *n* – 'autokláv'; *autocollimator*, *n (Opt., Geod.)* – 'autokolimátor'; *autolysis*, *n (Coolinary)* – 'autolýza'; *automate*, *v (Cyb.)* – 'automatizovat';

2) word-combinations with 'samočinný' and initial elements 'sebe-, samo-, camo-', as: *autocompensator*, *n (Electr.)* – 'samočinný kompenzátor'; *autoarchy*, *n (Econ.)* – 'autarkia, sebestačnosť'; *autoexcitation*, *n (Electr.)* – 'samobudenie'; *autoinduction*, *samoindukcia*; *autoionization*, *n (Nuclear Physics)* – 'samoionizácia'; *auto-ignition*, *n (Automob.)* –

'samovznietenie, samozápal'; and in descriptive way: *autocoupling*, *n* (*Electr.*) – 'galvanicko-indukčná väzba'.

The prefix bio- (Gk 'bios', (course of) human life) is used in words adopted from Greek and in English words modelled on these, and as a freely productive semi prefix in terminology with the sense 'life', as *biography*, *biographer*; 'biological', as *biomathematics*, *bioengineering*, *bioethics*; 'of living beings', as *biochemistry*, *biocoenosis*, *biodegradable*, *biogenesis*, *biogenic*, *biogeography*, *biophysics* (OEDT, 1997). The prefix bio- is often unchanged in Ukrainian and Slovak translations.

The semi prefix homo- (Gk 'homos', same), before a vowel also hom-, is used in words adopted from Greek and in English words modeled on these. Now it occurs in English terminology as a freely productive semi prefix with the sense 'same, equal', as *homocanth*, *adj*, *homocercal*, *adj* (*Ichthyol.*), *homochlamydeous*, *adj*, *homogamous*, *adj*, *homostyled*, *adj* (*Bot.*), *homogamy*, *n* (*Bot.*, *Biol.*), *homochromy*, *adj*, *homodont*, *adj* (*Zool.*), *homospory*, *n*, *homogametic*, *adj*, *homogeny*, *n*, *homoplasmy*, *n*, *homozygote*, *n* (*Biol.*), *homoplastic*, *adj*, *homotransplant*, *n* & *v* (*Biol.*, *Med.*), *homoclimate*, *n* (*Geogr.*), *homocline*, *n*=*monocline*, *n* (*Geol.*), *homocyclic*, *adj*, *homogentisic*, *adj*, *homodimer*, *n*, *homonuclear*, *adj* (*Chem.*), *homodesmic*, *adj* (*Cryst.*), *homolateral*, *adj* (*Med*), *homoscedastic*, *adj*, *homoscedasticity*, *n* (*Statistics*), *homothallic*, *adj* (*Mycol.*), *homocentric*, *n* & *adj* (*Astron.*, *Physics*), *homomorphism*, *n*, *homotopic*, *adj*, *homotopy*, *n* (*Math.*), *homographic*, *adj* (*Geom.*), *homological*, *adj*=*autological*, *adj* (*Philos.*) (NSOED). Homo- is frequently opposed to hetero-.

Homo- (extracted from *homologue*) is forming names of compounds in Chemistry which are homologues (usually by addition of CH₂) of those whose names follow, as *homatropine*, *homocitrate*, *homoserine* (NSOED).

The prefix homo- is often translated into Ukrainian as 'гомо-, одно-, омо-, моно-, уні-' (Карабан, 1999: 73), as *homojunction*, *n* – 'гомоперехід'; *homopolymer*, *n* – 'гомополімер'; *homozygote*, *n* – 'гомозигота'; *homographic*, *adj* – 'омографічний'; *homocline*, *n* – 'монокліналь'; *homopolar*, *adj* – 'уніполярний'; and into Slovak – mainly as 'homo-' or sometimes as 'iso-': *homoentropic*, *adj* (*Physics*) – 'homoentropický, izoentropický'; *homoenergetic*, *adj* (*Physics*) – 'homoenergetický'; *homogenate*, *n* – 'homogenát'; *homomorphism*, *n* (*Math.*) – 'homomorfizmus'; *homosphere*, *n* – 'homosféra', *homographic*, *adj* (*Geom.*) – 'homografický', *homopolar*, *adj* – 'homopolárny'; *homopolymer*, *n* – 'homopolymér'.

Iso- is used in words adopted from Greek and in English words modeled on these, and as a freely productive prefix, mainly in scientific and technical terminology with the sense 'equal', as *isoallele*, *n* (*Genetics*), *isoantigen*, *n*, *isogenic*, *adj*, *isoaemagglutination*, *n*, *isoaemagglutinin*, *n*, *isoagglutination*, *n* (*Immunol.*), *isocercal*, *adj* (*Ichthyol.*), *isomorphism*, *n*, *isodimorphous*, *adj* (*Cryst.*), *isokinetic*, *adj*, *iso-osmotic*, *adj*, *isosmotic*, *adj* (*Physiol.*), *isolexic*, *adj*, *isolex*, *n* (*Ling.*), *isospore*, *n*, *isoporous*, *adj* (*Bot.*), *isostructural*, *adj* (*Min.*), *isotone*, *n* (*Physics*), *isobar*, *n* (*Physical Geogr.* & *Meteorol.*, *Physics*), *isobaric*, *adj* (*Physics*, *Med.*), *isozoid*, *n* (*Biol.*), *isocarboxazid*, *n* (*Pharm.*), *isochromatic*, *adj* (*Optics*, *Photogr.*), *isochron*, *n*, *isopach*, *n* (*Geol.*), *isoclinal*, *n*, *isodynamic*, *adj*, *isotherm*, *n* (*Physical Geogr.*), *isocratic*, *adj*, *isoxazole*, *n* (*Chem.*), *isodiametric*, *adj* (*Bot.*, *Cryst.*), *isoelectronic*, *adj* (*Chem.* & *Physics*), *isoenzyme*, *n* (*Biochem.*), *isogamy*, *n* (*Biol.*), *isogloss*, *n*=*isograph*, *n*, *isomorph*, *n*, *isophone*, *n* (*Ling.*), *isogon*, *n* (*Geom.*), *isometrically*, *adv* (*Drawing*, *Physiol.*, *Math.*), *isomorphism*, *n* (*Chem.*, *Math.* & *Philos.*, *Biol.*, *Psychol.*), *isopod*, *n* (*Zool.*), *isostere*, *n* (*Meteorol.* & *Limnol.*, *Physical Chem.*, *Chem.*), *isotype*, *n* (*Min.*, *Bot.*), *isotransplantation*, *n* (*Med.* & *Biol.*) (NSOED).

One more variant of iso-, extracted from *isomer*, is highly productive in Chemistry, forming names of compounds and radicals which are isomers of those whose names follow, as *isoborneol*, *isomaltose*, *isophthalate* (NSOED).

Iso- into Slovak as well as into Ukrainian is translated like 'izo-' / 'i3o-', as *isoalkane*, *n* (Chem.) – 'izoalkán'; *isobar*, *n* (Meteor.) – 'izobara'; *isochore*, *n* (Physics) – 'izochora'; *isodose*, *n* (Nuclear Physics) – 'izodóza', *isogonal*, *adj* (Geom.) – 'izogonálny'; *isotherm*, *n* (Physics) – 'izoterma'.

Mono- (Gk 'monos' alone, only, single) is used in words adopted from Greek and in English formations modelled on these, and as a freely productive prefix with the senses 'one, alone, single', 'having, involving', as *monocellular*, *adj*=unicellular, *adj*, *monocentric*, *adj*, *monospecific*, *adj*, *monovular*, *adj*, *monoxenous*, *adj*, *monoclonal*, *adj*, *monokaryon*, *n*, *monomorphic*, *adj*, *mononuclear*, *adj* & *n*, *monospermy*, *n* (Biol.), *monocephalous*, *adj*, *monochasial*, *adj*, *monochlamydeous*, *adj*, *monocormic*, *adj*, *monopetalous*, *adj*, *monophyllous*, *adj*, *monopterous*, *adj*, *monosepalous*, *adj*, *monostylous*, *adj*, *monocarpellary*, *adj*, *monocarpic*, *adj*, *monocarpous*, *adj*, *monoclinous*, *adj*, *monogynous*, *adj*, *monoicous*, *adj*, *monopodium*, *n*, *monosiphonous*, *adj*, *monospermous*, *adj* (Bot.), *monoblastic*, *adj* (Bot., Physiol.), *monospermic*, *adj* (Bot., Biol.), *monosymmetrical*, *adj* (Bot., Min.), *monomer*, *n*, *monomolecular*, *adj*, *monofunctional*, *adj*, *mono-substituted*, *adj*, *mono-unsaturated*, *adj*, *monovalent*, *adj* (Chem.), *monometer*, *n*, *monostich*, *n* (Pros.), *monostable*, *adj* (Electronics), *monopsony*, *n* (Econ.), *monocistronic*, *adj* (Genetics), *monocondylian*, *adj*, *monocondylic*, *adj*, *monostome*, *n* & *adj*, *monotrochal*, *adj*, *monodactyl*, *adj*, *monodactylous*, *adj*, *monodelph*, *n*, *monogenean*, *n* & *adj*, *monophyodont*, *n* & *adj*, *monorhine*, *adj*, *monothalamous*, *adj*, *monotreme*, *n* & *adj* (Zool.), *Monophysite*, *n*, *Monothelite*, *n* (Chr. Theol.), *monogeneous*, *adj*, *monothalamic*, *adj*, *monotocous*, *adj* (Bot., Zool.), *monocyclic*, *adj* (Bot., Zool., Chem.), *monogenous*, *adj* (Bot., Biol., Geol.), *monogenetic*, *adj* (Geol., Biol., Zool.), *monolayer*, *n* (Chem., Biol. & Med.), *monomerosous*, *adj* (Entomol., Bot.), *monomorphism*, *n* (Biol., Math.), *monogenic*, *adj* (Geol., Biol. & Med.), *monocrotic*, *adj*, *monolobular*, *adj*, *monocyst*, *n*, *monoplegia*, *n* (Med.), *monodisperse*, *adj*, *monotropy*, *n* (Physical Chem.), *monoglyceride*, *n*, *mononucleotide*, *n*, *monoamine*, *n*, *monosaccharide*, *n* (Biochem.), *monoenergetic*, *adj*, *monochromator*, *n* (Physics), *monogerm*, *adj* (Agric.), *monomineralic*, *adj* (Petrography), *monomorphemic*, *adj*, *monosystemic*, *adj*, *monophonemic*, *adj*, *monorheme*, *n*, *monosemic*, *adj* (Ling.), *monodrama*, *n*, *monophonic*, *adj*, *monophonous*, *adj*, *monothematic*, *adj* (Music), *monophone*, *n*, *monophthong*, *n* (Phonet.), *monoptote*, *n* (Gram.), *monosynaptic*, *adj*, *monophasic*, *adj* (Physiol.), *monothetic*, *adj* (Philos., Taxonomy), *monotype*, *n* (Taxon.), *monotrophic*, *adj* (Ecol.), *monochromasy*, *n*, *monochromatic*, *adj*, *monochromatism*, *n* (Ophthalm.), *monochrome*, *n* & *adj* (Photogr., Television), *monoclonal*, *adj*, *monocline*, *n* (Geol.), *monoclinic*, *adj*, *monometric*, *adj* (Cryst.), *monodromy*, *n*, *monomino*, *n*, *monotone*, *adj*, *monotonic*, *adj* (Math.), *monogastric*, *adj* (Anat.), *monohybrid*, *n* (Genetics), *monosome*, *n*, *monosomic*, *adj* & *n* (Cytol.) (NSOED).

In Chemical terminology it signifies the presence of a single atom, radical of a particular kind in a molecule, as *monobasic*, *adj*, *monobrominated*, *adj*, *monochlorinated*, *adj*, *monodentate*, *adj*, *monohydrate*, *n*, *monohydrated*, *adj*, *monohydric*, *adj*, *monosodium*, *adj* (NSOED). Mono- is synonymous to the prefix uni-.

Terms with the borrowed prefix *mono-* are translated into Ukrainian and Slovak in several ways: 1) terms with the prepositive formants ukr. 'моно-, одно-' and slov. 'mono-, jedno-', as *monoacid*, *adj* (Chem.) – 'jednosýtny', *monovalent*, *adj* – 'jednomocný', *monochromater*, *n* (Optics) – 'monochromátor', *monomorphism*, *n* (Math.) – 'monomorfizmus';

2) terms with combination of both 'mono-' and 'jedno-', as *monoatomic*, *adj* – 'monoatómový, jednoatómový'; *monochromatic*, *adj* – 'monochromatický, jednofarebný';

3) words with the prefix *mono-* or without it, as *monochloride*, *n* – 'monochlorid, chlorid', *monofluoride*, *n* – 'fluorid, monofluorid', *monobromide*, *n* – 'bromid'.

The prefix *para-* (Gk) is used especially in Anatomy, Medicine and Zoology, denoting 1) adjacency or proximity, especially of a part of the body, as *para-aortic*, *adj*; *parachordal*, *n*, *paracone*, *n*, *paraconid*, *n*, *parafollicular*, *adj*, *paragastric*, *adj*, *paranasal*, *adj*; 2) a disordered function or faculty, as *paramnesia*, *n*, *paraphasia*, *n*. Also it is used in words with the sense 'beyond or distinct from, but analogous or parallel to'. In Chemical terminology it often denotes alteration or modification (*paracasein*, *n*), as well as substitution in a benzene ring at diametrically opposite carbon atoms. In Physics and Chemistry the prefix *para-* can denote the fact of having antiparallel spins (NSOED).

The prefix *para-* is translated into Slovak and Ukrainian as 'мнохо-', 'напів-, псевдо-' or remains as it is in the source language, for instance: *parasheet*, *n* – 'mnohouholnikový paddk'; *para-formaldehyde*, *n* – 'paraformaldehyd'; *parabiosis*, *n* (Biol.) – 'parabióza'; *paragenesis*, *n* (Miner.) – 'paragenéza'; *paramagnet*, *n* – 'paramagnetická látka'; *parametron*, *n* (Cyb.) – 'parametrón', *para-acid*, *n* – 'parakislota'; *paramagnetism*, *n* – 'парамагнетизм'; *paramilitary*, *adj* – 'напіввійськовий'; *parajournalism*, *n* – 'псевдожурналізм'; or descriptively, as: *parastrophic matrix* – 'štruktúrna matica'; *paratroop*, *adj* (Flying) – 'výsadkový'; *paratrooper*, *n* (Flying) – 'výsadkár'; *paramedical*, *adj* – 'який відноситься до середнього медичного персоналу'.

The prefix *poly-* (Gk) is used in words adopted from Greek and in English words modeled on these, and as a freely productive prefix, mainly in scientific and technical use, in senses 'many, much', 'having, involving, containing many', as *polyblast*, *n*, *polyenergid*, *adj* (Biol.), *polyhaploid*, *n*, *polyspore*, *n*, *polyarch*, *adj* (Bot.), *polyclimax*, *n* (Ecol.), *polycross*, *adj* (Agric.), *polyendocrine*, *adj*, *polysymptomatic*, *adj*, *polyneuropathy*, *n* (Med.), *polysymmetry*, *n* (Cryst.), *polychoral*, *adj*, *polymetre*, *n*, *polymetric*, *adj* (Music), *polymorphic*, *adj* (Ling.), *polycyclic*, *adj* (Math., Chem., Electrical Engineering, Geol., Biol.) (NSOED). In Chemistry it may signify the presence of several or many atoms, radicals of a particular kind in a molecule, especially in forming names of polymers, as *polynucleotide*, *n* (Biochem.), *polyacrylamide*, *n*; *polyacrylate*, *n*; *polyacrylonitrile*, *n*, *polyfunctional*, *adj* (Chem.) (NSOED).

Terms with *poly-* are translated into Ukrainian with the prefix 'поли-', initial elements 'багато-, немоно-, неодно-', as *polyvinyl*, *n* – 'полівініл'; *polysaccharide*, *n* – 'полісахарид'; *polyphase*, *adj* (Electr.) – "багатофазний"; *polynuclear*, *adj* – 'багатоядерний'; *polychromatic*, *adj* – 'немонохроматичний'; *polytopical*, *adj* – 'неоднотематичний'; word combinations with 'кілька, множинний, різний, різноманітний' or descriptively, for example: *polyarteritis*, *n* – 'множинний артрит'; *polygraphic*, *adj* – 'написаний кількома авторами, у співавторстві' (Карабан, 1999: 86).

The prefix *poly-* is translated into Slovak, as 'мнохо-', 'viac-', 'poly-', 'niekol'ko-' for example: *polyphase*, *adj* (Electr.) – 'viacfázový, niekoľkofázový'; *polyhedral*, *adj* – 'mnohostenný'; *polynomial*, *n* (Math.) – 'mnohočlen, polynóm'; *polyatomic*, *adj* – 'viacatómový'; *polyvalent*, *adj* – 'viacmocný'; *polyconic*, *adj* (Geom.) – 'polykónický'; *polystyle*, *n* (Archit.) – 'polystylos'; *polypeptide*, *n* – 'polypeptid'; *polyglycol*, *n* – 'polyglykol'; *polylogarithm*, *n* (Math.) – 'polylogaritmus'; *polyharmonic*, *adj* – 'polyharmonický'.

The prefix *pro-* derived from Greek preposition *pro* 'before' is often used in terminology with the sense 'before in time', forming 1) nouns and derived adjectives, denoting a thing that is earlier or more primitive, as *proavis*, *n* (Palaeont.); *proactive*, *adj* (Psychol.), *proinsulin*, *n*

(*Biochem.*), *protheca*, *n* (*Zool.*); 2) adjectives denoting earlier occurrence, as *pro-ethnic*, *adj* (*Philol.*). It is also used in term formation with the sense 'before in space', forming 1) nouns and derived adjectives denoting an anterior part, or an anterior thing, as *prodelta*, *adj & n* (*Geol.*); 2) adjectives denoting an anterior position, as *procoelous*, *adj* (*Anat. & Zool.*) (NSOED). The borrowed prefix *pro-* remains in the Slovak and Ukrainian terms unchanged.

The semi prefix *stereo-* (Gk) forms scientific and technical terms with the sense 1) 'solid, in three dimensions', as *stereoblock*, *n* (*Chem.*); *stereo-camera*, *n* (*Photogr.*); *stereocilium*, *n* (*Anat.*); *stereocomparator*, *n* (*Astron.*); *stereocontrol*, *n* (*Chem.*); *stereo-electronic*, *adj* (*Chem.*); *stereofluoroscope*, *n* (*Med.*); *stereoplanigraph*, *n* (*Cartography*); 2) 'of or pertaining to the stereoscope', as *stereoviewing*, *n*.

The borrowed prefix *stereo-* remains in the Slovak terms unchanged as 'stereo-', for instance: *stereogram*, *n* (*Math.*) – 'stereogram'; *stereographic*, *adj* (*Geom.*) – 'stereografický'; *stereometry*, *n* (*Geom.*) – 'stereometria'; *stereoregulator*, *n* – 'stereoregulátor, stereokatalyzátor'; *stereoscope*, *n* – 'stereoskop', *stereotype*, *n* (*Polygr.*) – 'stereotyp' and sometimes it is translated descriptively, as: *stereophotogrammetry*, *n* – 'dvojsnímková fotogrametria'; *stereobate*, *n* (*Building*) – 'sokol (budovy)'; *stereoplotter*, *n* (*Geod.*) – 'stereoskopický vyhodnocovací prístroj'.

We have already noted that there are a variety of negative prefixes including *a-* (Gk). The contrast in focus shows up in the use of more than one of the prefixes with the same word stem: asymmetric, nonsymmetric (Hatch, Brown, 1995: 271). The Greek prefixes can be added to nouns and adjectives (*anti-*, *auto-*, *bio-*, *homo-*, *mono-*, *para-*, *poly-*, *pro-*, *stereo-*), but some can also be added to adverbs (*a-*, *iso-*). Attitude prefixes are the morphemes that convey being against, with, opposite, for, or on the side of whatever stem they are added to. A good place to look for such prefixes is in bureaucratic discourse and especially in politics. Among them is the Greek prefix *pro-* (Hatch, Brown, 1995: 272). Number prefixes include *mono-* and *poly-*. Some of these prefixes are added primarily to nouns, others to verbs or adjectives. Some of these prefixes can be used with several parts of speech (*a-*, *iso-*) (Hatch, Brown, 1995, 273). They are translated with the appropriate equivalents from SL into TL. Nominal and adjectival terminological coinages were found to prevail over the verbal ones. The prefixed coining of terminological verbs seems less common in anatomy, geology, chemistry, zoology, botany, mathematics, physics, medicine. Prefixal adjectives are numerous in physics, mathematics, biology and chemistry, art and culture. Prefixed verbs and adverbs appear to be infrequent as terms. The greatest number of the Greek prefixes participating in term formation is recorded in chemistry, biology, agriculture, mathematics. The borrowed prefixes *a-*, *anti-*, *auto-*, *bio-*, *homo-*, *iso-*, *mono-*, *para-*, *poly-*, *pro-*, *stereo-* are quite productive in the examined terminology and the number of nominal and adjectival terms is predominant in examined terminological systems.

References:

ADAMS, Valerie: *An Introduction to Modern English Word-Formation*: English Language Series № 7. Longman Group Ltd., 1973.

Anglicko-slovenský technický slovník: A - J : 1. diel. Bratislava : Alfa, 1993.

Anglicko-slovenský technický slovník: K - Z : 2. diel. Bratislava : Alfa, 1993.

ARMALYTĚ, O.: Translation equivalents and transformations. *Acta Universitatis Carolinae. Philologica* 4-5, 1991. *Translatologica Pragensia V*. Univerzita Karlova: Karolinum. Praha, 1992, p. 47-50.

BARBER, Charles Laurence: *The English language: a historical introduction*. CUP, 1997.

- BAREŠ, K.: Translation equivalence and word-formation. *Acta Universitatis Carolinae. Philologica* 4-5, 1980. Slavica Pragensia XXIII. Univerzita Karlova: Karolinum. Praha, 1983, p. 269-283.
- BAUGH, C. Albert – CABLE, Thomas: *A History of the English Language*. London: Routledge, 2001.
- BROWN, L. (Ed.): *The New Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles*. Oxford: Clarendon Press, 1993. Vol. 1-2. (NSOED)
- CABRÉ, M. Teresa: *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam : John Benjamins Publ. Company, 1998.
- GALINSKI, Ch. – BUDIN, G.: New trends in translation-oriented terminology management. *Scientific and Technical Translation. American Translators Association Scholarly Monograph Series*. Vol. VI. John Benjamins Publ. Comp.: Amsterdam-Philadelphia, 1993, p. 209-215.
- GREEN, Tamara M.: *The Greek and Latin roots of English*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2003.
- HATCH, Evelyn – BROWN, Cheryl: *Vocabulary, Semantics, and language education*. CUP, 1995.
- MARCHAND, Hans: *The categories and types of present-day English word-formation*. Wiesbaden: Otto Harrasowitz, 1969.
- MARIUS, R. (Ed.): *Random House Webster's College Dictionary*. New York: Random House, 1990. (RHWCD)
- MASÁR, I.: Definitions of term. In *A Reader in Slovak Linguistics. Studies in Semantics*. Vol. 96. 1992, p. 262-282.
- MIŠŠIKOVÁ, Gabriela: *Lexicology of English*. Vysokoškolské učebné texty. Vysoká Škola Pedagogická v Nitre fakulta humanitných vied, 1993.
- SAGER, Juan C.: *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam : John Benjamins Publ. Company, 1990.
- SHUTTLEWORTH, M. – COWIE, M. (Ed.): *Dictionary of Translation Studies*. Manchester UK: St. Jerome Publishing, 1997. (DTS)
- ŠTEKAUER, Pavol: *An Encyclopaedia of English Linguistics*. Prešov: SLOVACONTACT, 1995.
- TULLOCH, S. (Ed.): *The Oxford Dictionary and Thesaurus*. Oxford: OUP, 1997 (ODT)
- VAŘECHA, V.: The structure of English and Czech Sociological Terminology. In: *Acta Universitatis XVII Novembris Pragensis: Sborník statí o jazyce a překládání II*. Prague, 1974, p. 210-223.
- VĚHNER, Ladislav: *Anglicko-slovenský a slovensko-anglický technický slovník*. Bratislava: Remedium, 2004.
- БРАТИЧАК, Михайло – БРОЗА, Георг – АСТАХОВА, Олена: *Англо-німецько-польсько-український словник з хімії та технології полімерів*. Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2009.
- БРАТИЧАК, Михайло – ГАГІН, Мирослава – ЛАЗОРКО, Олександр: *Англо-польсько-російсько-український словник з хімії=English-Polish- Russian-Ukrainian Dictionary of chemistry*. Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2005.
- ГЕРАСИМЧУК, Лесь: *Artlex: Англо-український словник мистецтвознавця*. К.: Грот, 2003.
- ГЕРМАН, Людмила – ШУЛЬГА, Ірина: *Англо-український словник з агрономії*. Харківський національний аграрний ун-т ім. В.В.Докучаєва. X., 2008.

КАРАЧУН В.Я. – ПРОХУР Ю.З.: *Українсько-англійський словник загальнонаукової та науково-технічної лексики*. Інститут вищої освіти АПН України. К. : Видавець Вадим Карпенко, 2008.

ЛЯЩУК, Олександр: *Українсько-англійський і англо-український технічний словник=Ukrainian- English & English-Ukrainian Technical Dictionary*. Луцьк: МКФ "Християнське життя", 2003.

ОНУФРІЄНКО О.П. – БУТНИК В.В.: *Новий англо-український політехнічний словник=New English-Ukrainian polytechnical dictionary*. К. : Арії, 2008.

РИВКІН В.Л – ШЕВЧЕНКО Л.І. – БЕНЮМОВИЧ М.С. – ШМАТКО В.І.: *Новий англо-український медичний словник*. К.: Арії, 2007.

САВРУК Михайло: *Українсько-англійський науково-технічний словник*. НАН України ; Фізико-механічний ін-т ім. Г.В.Карпенка. (Словники України). К.: Наукова думка, 2008.

ШМАТКО В.І. – МОКІНА Н.Р. – ЛОСЬ В.В.: *Новий англо-український українсько-англійський медичний словник*. К.: Арії, 2009.

*Doc. Olga Ruda, PhD, English Department of the Foreign Languages Faculty of the Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska 1, 79049 Lviv, Ukraine.
e-mail: olharu@yahoo.ca*

Words : 4787; Signs : 35162

Vo svojej štúdií približujeme a objasňujeme základné terminologické a metodologické východiská skúmania jazyka politického diskurzu. Ide nám predovšetkým o uchopenie termínov diskurz a konkrétnejšie politický diskurz. Jazyk v politickom diskurze nie je akýmsi pasívnym nástrojom slúžiacim na prenos ideí, ale priamo nástrojom tvorenia samotného sveta. Jazyk má totiž inherentnú silu, na prvý pohľad neviditeľnú, má schopnosť javy objektívnej reality nielen evidovať a reflektovať, ale túto objektívnu realitu aj (spolu)vytvárať. V tom vidíme jadro zdôvodnenia potreby a opodstatnenosti skúmania fungovania jazyka v politickom diskurze a možnosti jeho používania/zneužívania a zároveň jedno zo zdôvodnení zmysluplnosti analýzy metodologických východísk takto orientovaného výskumu.

Diskurz a politický diskurz

Termín diskurz sa v súčasnej – prevažne anglickej a francúzskej – jazykovede rozšíril najmä vďaka jeho pôvodnému používaniu v bežnej reči (angl. *discourse*, franc. *discours* – reč, rečový prejav, rozhovor). V lingvistickej terminológii išlo teda o druhý člen saussurovskej trichotómie langue – *parole* – langage. Zellig S. Harris (1952) s ním pracoval vo význame „koherentná postupnosť viet“, autori teórie ilokučných aktov J. L. Austin a J. Searle ho od 60. rokov používali vo význame „konkrétny akt hovorenia“. Problematika diskurzu vymedzeného ako „jazyk za hranicami vety“ (D. Tannenová) bola predmetom skúmania rozličných odborov zaoberajúcich sa človekom a jeho spoločenskými rolami a funkciami.

Spoločnými rysmi všetkých týchto poňatí diskurzu sú (porov. Kraus, 2003 : 17 – 18):

- a) schopnosť prenášať určité informácie, ktorých význam sa vytvára v priebehu štylizáčnej a interpretačnej činnosti autora a príjemcu textu,
- b) zmyslovými i formálnymi jazykovými prostriedkami vyjadrená súdržnosť, koherencia jeho jednotlivých zložiek (slov a výpovedí),
- c) situačnosť, t. j. zasadenie do konkrétneho prostredia, a vymedzenie vzťahu k určitému sociálne, názorovo, generačne či inak charakterizovanému audítóriu,
- d) intertextovosť, t. j. nadväznosť na iné texty, zreteľná najmä v diskurzoch orientovaných diskusne a polemicky, t. j. aj v politickom diskurze,
- e) inštitucionálnosť – viazanosť na istý spôsob organizácie vzťahov medzi jednotlivcami alebo skupinami osôb v rámci určitej inštitúcie, pričom základným prvkom tejto organizácie je prítomnosť (očakávanosť) konštantných vlastností textu v rámci ustálených typov – žánrov, komunikačných situácií a pod. (napr. u francúzskych lingvistov E. Benvenista a A. J. Greimasa, u predstaviteľov etnologického štrukturalizmu C. Léviho-Straussa, u postštrukturalistov J. Lacana, J. Kristebovej, M. Foucaulta, u nemeckých bádateľov v oblasti argumentačnej komunikácie J. Habermasa a J. Kopperschmidta).

Na základe štúdia prác predstaviteľov tzv. ženevskej školy (E. Roulet, M. Burger) možno konštatovať, že táto skupina nevníma diskurz čisto lingvisticky, ale ako jednotku, ktorá je

vymedzená predovšetkým na báze situačných hľadísk. To ich vedie k zvýšenému záujmu o dialóg, pretože podstatu diskurzu vidia vo výmene informácií.

Z uvedeného vyplýva vymedzenie diskurzu ako „obsahovo, tematicky a jazykovo vymedzenej, sociálne inštitucionalizovanej a situačne zasadenej formy textu“ (ibid. : 18). Vladimír Patráš (2003 : 176, podľa Labocha, 1996) analogicky poníma diskurz ako „stredovú textovú kategóriu nachádzajúcu sa v priestore medzi jazykovým systémom (langue) a individuálnym tvorivým aktom, zameranú na osobu, miesto i moment hovorenia, odrážajúcu normu alebo stratégiu používania v procese tvorenia textu a výpovede“.

Chápanie pojmu diskurz býva veľmi úzko späté s myšlienkami francúzskeho filozofa Michela Foucaulta a s jeho vnímaním vzťahov medzi pojmami moc, vedenie a pravda. Ivan Mistrík (2008) interpretuje Foucaultove názory tak, že diskurz je produktom moci, vytvára konkrétnu podobu vedenia a určuje pravdu. Je jazykom spoločenskej a politickej moci, ktorý vytvára špecifický obraz chápania sveta a ktorého ambíciou je stotožnenie tohto obrazu s pojmom pravda v mysliach ľudí. „K realite máme prístup vždy len prostredníctvom jazyka. Pomocou jazyka si vytvárame reprezentácie reality, ktoré nikdy nie sú obyčajnými odrazmi už existujúcej reality, ale ktoré prispievajú k vytváraniu reality“ (Jørgensen – Phillips, 2002 : 8 – 9). „Diskurz je teda motorom generujúcim perspektívy, vedomosti a realitu“ (Peker : 2006, s. 16).

„Konkrétne udalosť nadobúda svoj význam až prostredníctvom diskurzu, samotná udalosť nenesie žiadnu morálnu hodnotu ani žiadne významy, je otvorená rôznym interpretáciám rozličných diskurzov, ktoré jej tieto atribúty pripisujú. V rámci diskurzu dochádza k dočasnej fixácii významu a hodnoty konkrétnej udalosti prostredníctvom jej zasadenia do celkového kontextu a systému hodnôt daného diskurzu. Idea objektívnej pravdy je teda vo Foucaultovom ponímaní čistou ilúziou, hovoriť možno len o subjektívnych interpretáciách mechanizmov moci, ktoré prostredníctvom diskurzu nadobúdajú tento štatút“ (Mistrík, 2008).

Na úzku spojitosť medzi pravdou a mocou vo Foucaultovom ponímaní diskurzu upozorňuje aj slovenský filozof Miroslav Marcelli: „Pravda nie je mimo moci, nie je zbavená moci: v rozpore s mýtom, ktorého dejiny a funkcie by si zaslúžili ďalšie štúdium, pravda nie je odmenou pre slobodných duchov, dieťaťom dlhodobej samoty alebo privilégiom tých, čo sa dokázali oslobodiť. Pravda je vecou tohto sveta; vytvára sa iba prostredníctvom početných foriem prinútenia. A vyvoláva ozajstné mocenské účinky. Každá spoločnosť má svoj režim pravdy, svoju „všeobecnú politiku“ pravdy, t. j. typ diskurzu, ktorý je prijímaný a funguje ako pravdivý; mechanizmus a inštancie, ktoré umožňujú rozlišovať pravdivé výroky od nepravdivých, prostriedky na potvrdzovanie každého z nich; uznávané techniky a procedúry pre nadobúdanie pravdy; status tých, ktorí sú poverení povedať, čo platí za pravdivé“ (Marcelli, 2005 : 119).

Termín „vedenie diskurzu“ (discourse management) sa používa na označenie akéhosi usmerňovania myslenia verejnosti (más) zo strany mocenských elít stojacich za konkrétnym diskurzom. Discourse management sa chápe ako „proces stanovenia verejnej agendy, určujúci obmedzenia a tok správ, monitorujúci ich zdroje, účinky a limitujúci alebo napravujúci ich negatívne dosahy. ... zahŕňa selekciu konkrétnych súborov prostriedkov, spôsobov a prenosov diskusie, napomáhajúcich vytvorenie preferovaných postojov, spôsobov vnímania, myslenia, konania a bytia vo svete“ (cit. podľa Mistrík, 2008).

Cieľom diskurzu – osobitne politického – môže byť snaha prezentovať subjektívny názor ako pravdu, všeobecne prijímanú širokou verejnosťou a nespochybňovanú. Chomsky a Herman vo svojej práci z roku 1988 *Manufacturing Consent – The Political Economy of the Mass Media* tvrdia, že „hlavnou úlohou dominantného diskurzu je práve takéto vytvorenie konsenzu, prijatia a legitimacy dominancie“ (cit. podľa Van Dijk, 1993 : 255). Na to, aby sa

tento cieľ dosiahol, musí mať skupina zainteresovaná na tomto celi vytvorené primerané podmienky, napríklad prístup k médiám, adekvátny status v spoločnosti, ale i schopnosť presvedčiť.

Teun Van Dijk sa vo svojom článku *Discourse Analysis as Ideology Analysis* zaoberá aj ideologickým rozmerom diskurzu. Ambíciou diskurzu, či už verejnou, alebo skrytou, je v mnohých prípadoch práve presadenie novej alebo potvrdenie a posilnenie existujúcej ideológie. Ideológie majú podľa Van Dijka sociálny aj kognitívny charakter a to sa musí zohľadňovať aj pri skúmaní ich dosahu na spoločnosť. Medzi ich sociálne funkcie patrí napríklad vplyv na „spoločenské interakcie a koordináciu, skupinovú súdržnosť a organizované alebo inštitucionalizované aktivity členov spoločnosti, zamerané na dosiahnutie spoločných cieľov“ (Van Dijk, 1995 : 32). Do kognitívnej sféry ideologického vplyvu zase spadá „usporiadanie zhlukov spoločenských (skupinových) postojov a monitorovanie ich nadobúdania a zmien, a to ako funkcie skupinových záujmov“ (ibid. : 32). „Z týchto postojov sa rodia spoločne vyznávané názory, umožňujúce presadenie konkrétnej interpretácie udalosti alebo konkrétne pochopenie textu alebo reči. Ideológia je teda v rámci diskurzu väčšinou prítomná v skrytej forme, implicitne vedie verejnosť k vytváraniu tzv. mentálnych modelov, ktoré sú základom chápania reality v súlade s danou ideológiou“ (Mistrík, 2008). Tieto modely sú „mentálnymi zobrazeniami udalostí, činov alebo situácií, v ktorých sú ľudia zaangažovaní alebo o ktorých čítajú. Súbor týchto modelov predstavuje presvedčenia (vedenie a názory), ktoré ľudia majú o svojich každodenných životoch, a definuje to, čo obyčajne nazývame životnou skúsenosťou“ (Van Dijk, 1995 : 19). Van Dijk túto skrytú prítomnosť ideológie v rámci diskurzu zhŕňa slovami: „Ťažšie postrehnuteľná, nepriama ideologická kontrola a reprodukcia sa vykonáva prostredníctvom všeobecných postojov a špecifických osobných modelov, ktoré tvoria základ produkcie diskurzu a sú výsledkom porozumenia diskurzu. K ideologickej kontrole diskurzu dochádza cez kontrolu mentálnych modelov a to isté platí pre nadobúdanie, zmenu a reprodukciu samotných ideológií“ (ibid. : 33).

Politický diskurz a jeho výskum

Na rozdiel od textu (koherentného zreteľovania viet) ako abstraktnej kategórie v rámci langue sa diskurz chápe ako text s presne vymedzeným vzťahom k určitému prostrediu a funkcii. Na základe toho potom rozlišujeme napr. diskurz ideologický, teologický, politický, resp. diskurz lekárov, politikov, ekologov atď. (V oblasti politického diskurzu jestvuje množstvo prác o diskurze významných štátnikov – Ch. de Gaulla, K. Adenauera, M. Thatcherovej, S. Berlusconiho a i.)

Výskum politického diskurzu nadväzuje na staré tradície antickej rétoriky, najmä na tú oblasť, ktorá sa zaoberala jazykovou a logickou výstavbou tzv. poradných rečí, t. j. vystúpení na verejných zhromaždeniach. Úlohou rečníka bolo dosiahnuť, aby sa výrok, na ktorom bol osobne zaangažovaný, ocitol v očiach auditoria vo výhode, a to aj vtedy, ak by bol zdanlivo slabší, t. j. z hľadiska persuzívnosti menej účinný, resp. ťažšie zdôvodniteľný. Je úplne evidentné, že tak vznikala ostrá diskrepancia medzi úsilím presvedčiť za každú cenu na jednej strane a pridrižovaním sa pravdy na strane druhej (napr. Platónova kritika rétoriky za to, že sa neopiera o *epistémé* – pravé vedenie, ale o *doxa*, čiže o mienku). Táto dilema ožila u Kanta, ktorý považoval rétoriku za umenie, ktoré učí, ako využiť slabosť človeka v prospech záujmov rečníka (tie môžu byť dobré i zlé). Nietzsche – na obranu rečníctva – tvrdí, že základným určením ľudskej reči je to, že sa nezhoduje s podstatou veci, iba vyjadruje mienku o nej. Práve táto myšlienka stojí pri zrode súčasných (subjektivistických) predstáv o médiách (porov. Kraus, 2003 : 26).

Najdôležitejším aspektom z hľadiska rétoriky je pre politický diskurz problematika argumentácie. Tzv. nová rétorika (neorétorika) sa dokonca – zásluhou Chaima Perelmana – stotožňuje s teóriou argumentácie. A tu sa nachádzame priamo v jadre politického diskurzu. Ten je imanentne argumentatívny. Prítomnosť (v prípade politického diskurzu signifikantná) argumentácie akcentuje jeho explicitnú a implicitnú dialogickú povahu. Bez ohľadu na to, či politický komunikant komunikuje s verejnosťou na demonštrácii, na predvolebnom mítingu, pri otvorení novej prevádzky podniku, pri otváraní dielne alebo sedí v televíznom štúdiu s ďalšími diskutujúcimi, ba dokonca aj vtedy, keď sedí v tichu svojej pracovne a koncipuje stanovisko, ktoré bude uverejnené v nasledujúcom vydaní denníkov, nikdy nespúšťa zo zreteľa dialogický charakter politickej komunikácie.

Už od čias antickej rétoriky rozoznávame generatívny a lineárny model argumentatívneho diskurzu. Generatívny model má túto štruktúru: inventio (vyhľadávanie tém a argumentov), dispositio (ich usporiadanie), elocutio (štylizácia textu), memorovanie (vopred premyslené varianty textu), actio (zvuková, mimická, gestická stránka). Stavebnými zložkami lineárneho modelu sú exordium (úvod), exegesis (výklad), divisio (naznačenie osnovy textu a argumentácie), confirmatio (zdôvodnenie stanoviska), confutatio (vyvrátenie argumentu, resp. protiargumentu), peroratio (zhrnutie argumentácie) /pozri ibid. : 30 – 31/.

Diskurzívna analýza

Metodologické východiská analýzy jazyka politického diskurzu môžeme čerpať z metodológie diskurzívnej analýzy, ktorá najviac vyhovuje interdisciplinárnemu prístupu. Diskurzívnu analýzu primárne vymedzujeme ako súbor metód a teórií na skúmanie bežne používaného jazyka v sociálnom kontexte. V prípade skúmania jazyka politiky nie je jediným predmetom záujmu úzko chápaný jazyk v písanej či hovorenej podobe (nebolo by napríklad správne uvažovať o konkrétnom výroku politického komunikanta bez ohľadu na miesto a kontext, v akom bol vyslovený – napríklad politický komunikant V. M. verbalizoval svoje predstavy o riedení štátu na uzavretom rokovaní svojho politického subjektu v Zlatej Idke v roku 1993 – výroky, ktoré vtedy vyslovil, by nikdy nevyslovil pred verejnosťou; maďarský expremiér F. Gy. sa priznal ku klamstvu výlučne na uzavretom straníckom rokovaní).

Diskurzívnu analýzu preto budeme chápať širšie – ako štúdium ľudských významotvorných praktík (porov. Wetherell, 2001 : 3). Diskurzívna analýza vychádza z predpokladu, že „jazyk je neoddeliteľnou súčasťou spoločenského života, dialekticky prepojenou s ostatnými elementmi spoločenského života tak, že spoločenská veda a výskum musia vždy vziať do úvahy jazyk“ (Fairclough, 2003 : 2).

Špecifickosť diskurzívnej analýzy spočíva v tom, že kým tradičné metodológie považujú hovorený a písaný prejav iba za sprostredkovateľa (aj to často nespoľahlivého) informácií o svete „za“ textom¹/komunikátom a vedci sa o textové dokumenty opierajú iba preto, aby zistili fakty o mimotextovom svete/o svete mimo komunikátu, diskurzívna analýza nepovažuje jazyk iba za obyčajné médium, ale za svojbytný fenomén, hoden pozornosti vedca. Text/komunikát nie je podľa tohto metodologického prístupu iba znázornením reality, ale text/komunikát, ba samotný jazyk je jednou zo základných, konštitutívnych zložiek politicko-spoločenskej reality. Z toho vyplýva aj podoba základnej otázky diskurzívnej analýzy, ktorá sa nepýta na to, či daný komunikát je alebo nie je pravdivý, či zodpovedá „realite“ mimo textu/komunikátu, ale na to, akým spôsobom ľudia (v našom prípade politickí

¹ V súlade s Brownom a Yulom (1993 : 6 – 19) považujeme za text nielen text písaný, ale aj hovorený (written text – spoken text).

komunikanti) prostredníctvom textov/komunikátov konštruujú význam objektov a aktivít spoločenského života (porov. Beneš, 2008 : 92 – 93).

Diskurzívna analýza sa metodologicky využíva predovšetkým v lingvistiky, sociológii, sociálnej psychológii, filozofii, komunikačných štúdiách a pod. Je súčasťou širších prístupov, ktoré môžeme označiť ako analýza textu (dôraz sa pri nich kladie na funkcie jazyka, skúmajúc jazyk mimo kategórií vymedzených jednotlivými jazykovými rovinami/plánmi).

Diskurzívna analýza smeruje k interpretatívne štýlu vedeckej práce s určitým priestorom pre vysvetľujúci prístup, čo vyhovuje problematike skúmanej v tejto práci. Realitu poníma ako „sociálne konštruovanú“ a jej cieľom je uchopiť spôsob, akým je realita sociálne konštruovaná prostredníctvom jazyka a významotvorných praktík.

Pokiaľ ide o konkrétne varianty diskurzívnej analýzy, z metodologického hľadiska sa prikláňame k politickej analýze diskurzu, ktorej autorom je Teun Van Dijk (inšpiruje a metodologicky sa funduje aj východiskami kritickej a sociálnopsychologickej analýzy). Teun Van Dijk lokalizuje politickú analýzu diskurzu do samostatnej oblasti na pomedzí lingvistiky, politológie a psychológie. „Politická analýza diskurzu skúma politické komunikačné akty, ktorých autorami sú vo väčšine prípadov profesionálni politici, ktoré majú priamu funkčnú rolu ako forma politickej akcie v politickom procese“ (Collet – Najem, 2005 : 2). Primárnym cieľom tohto prístupu k analýze diskurzu je podľa Johna Wilsona „identifikovať mnohé spôsoby, ktorými môže byť jazyk použitý alebo zmanipulovaný politickými aktérmi na vyvolanie špecifických dôsledkov v politickej sfére“ (tamže). Práve táto metóda by mala podporiť aj interdisciplinárne zameranie výskumov jazyka politického diskurzu.

Terminologické a metodologické východiská analýzy jazyka politiky v nemeckom lingvistickom kontexte

V záujme kompletnosti uvádzame aj – pre nás inšpiratívne a v kontexte výskumu neignorovateľné – terminologické a metodologické osobitosti prístupu k politickej komunikácii v nemeckom (polito)lingvistickom kontexte. Tento prístup na Slovensku aplikuje najmä Ľudovít Tito.

Predovšetkým v nemeckej odbornej literatúre sa používa termín politolingvistika, ktorý je považovaný za novodefinovaný pojem z oblasti jazykovej a politickej komunikácie. Termín politolingvistika nebol dosiaľ presnejšie definovaný. Armin Burkhardt (1996) pod ním veľmi všeobecne rozumie lingvistickú disciplínu, ktorá sa zaoberá výskumom politického jazyka, politickým jazykom médií, ako aj jazykom politiky a jazykom politikov. Jazyk politiky a jazyk politikov čiže „Politiksprache“ a „Politikersprache“ sa označuje súhrnným pojmom politický jazyk. Politolingvistika je následne hraničnou disciplínou medzi lingvistikou a politológiou a považuje sa za súčasť aplikovanej lingvistiky.

„Úlohou politolingvistiky je historiografia politického jazyka v rámci popisu vývoja dejín jazyka a kritické vyrovnanie sa s politickou komunikáciou. Analýza a kritika politického jazyka predstavuje dôležitú spoločenskú a politickú úlohu lingvistiky, ktorá zasahuje do praktického života. (...) Burkhardt rozlišuje a člení analytické metódy politolingvistiky do lexikálno-sémantickej roviny a pragmatickej roviny. Klein uprednostňuje z metodologického hľadiska osvedčené lingvistické, pragmatické, štrukturálne a filologicko-hermeneutické spôsoby, ktoré odporúča doplniť kvantitatívnymi a štatistickými metódami“ (Takáčová, 2005).

K myšlienke politolingvistiky sa hlási takisto Milena Švehlová (1999 : 14 – 18), ktorá vidí „centrum politolingvistiky“ v komunikačných spôsoboch demonštrácie či manifestácie politickej moci v sociálnych vzťahoch. „Pragmatickou rovinou je východiskový bod analýzy politickej reči najmä vzhľadom na efekty, účinky moci, ktoré politický diskurz nepochybne

v societe má. I ďalšie pragmatické kategórie (kontext, komunikačné stratégie a taktiky a iné) sú fundamentálne pre popísanie fungovania jazyka politiky, ako aj ďalších komunikačných systémov podporujúcich či negujúcich politický systém. (...) Pragmatické faktory a interpretácie textov... vytvárajú pragmatickú rovinu politolingvistiky. (...) K pojmu politická sémantika, resp. sémantická rovina politolingvistiky, patria napríklad kľúčové slová, slogany, verbalizácia doktrín, demagógia, propaganda a pod. (...) Pojem politická syntaktika, resp. syntaktická rovina politolingvistiky, zahŕňa logické a gramatické vzťahy formulácií“ (ibid. : 14 – 15).

Vráťme sa teraz k vlastnému nemeckému kontextu. Predmetom výskumu Politiksprache je ovplyvňovanie ľudí a ich foriem správania sa prostredníctvom jazyka politiky. Jazyk politiky sa v nemeckej odbornej literatúre často dáva do súvislosti s parlamentnou demokraciou ako určitou formou realizácie moci. Z týchto zdrojov vychádza v kontexte slovenskej reflexie jazyka politického diskurzu Ludovít Tito, ktorý konštatuje, že „jazyk je i v parlamentnej demokracii nástrojom moci, nástrojom boja za víťazstvo vlastných jazykových pravidiel a tým aj ideového sveta a vlastnej ideológie. Každá jazyková skupina rozvíja vlastnú formu jazykového použitia, v ktorom sa zvyrazňujú potreby, názory a význam skupiny ako konštitúcie určitých predmetov a závislostí. Používaný jazyk sa tak dá posudzovať ako subsystém politicko-spoločenského systému“ (2006, s. 163).

L. Tito tiež vymedzuje základné formy jazykového prejavu v politike (ibid. : 165 – 166). Osobitne vyčleňuje politický text a politický prejav. Politický text charakterizuje veľmi všeobecne ako masovú komunikáciu, ktorá podlieha formálnym a obsahovým zákonom. Politické texty majú ambíciu dosiahnuť účinok v publiku. Z jazykového hľadiska „politické texty obsahujú, podporujú a rozširujú polarizujúce jazykové prvky a spájajú ich so všeobecnými vlastnými formuláciami do zmiešanej jednoty pravdy a nepravdy...“ Politický prejav ako druhá základná forma jazykového prejavu v politike sa skladá z „jadra“ výpovede a dopĺňajúcich slov, vedľajších viet, vsuviek a okrajových poznámok. „U kvalifikovaných politikov je zvyčajne jadro výpovede v rovnováhe s jazykovými doplnkami. Prevažia dopĺňajúcich poznámok by v demokratickej krajine vyradila každého politika. V podstate každý politik potrebuje osnovu faktov – aby sa mohol vydávať za vysokokvalifikovaného odborníka – a doplnenia jazyka sú určené skôr pre emotívnu stránku recipienta.“

V inej štúdií (2008 : 77 a n.) zase L. Tito uvádza, že v nemeckom lingvistickom kontexte sa pri výskume otázok politickej komunikácie poukazuje na súvislosť politickej komunikácie politických aktérov s tvorbou a rozvojom moderného politického systému.

Z metodologického hľadiska nadväzuje L. Tito na postupy, traktované v nemeckej odbornej literatúre, podľa ktorých pri „jazykovej analýze politického textu a prejavu je potrebné vychádzať z hesiel, ktoré sú obsiahnuté v texte alebo v prejave, ale predovšetkým v ich názvoch (Schlagworte). Potom je potrebné sústrediť pozornosť na určité kľúčové slovíčka v texte (...) (Reizeworte), potom na pochybnosti a celkom v závere na fakty“ (2006 : 166).

Prečo skúmať jazyk politického diskurzu?

George Lakoff, profesor univerzity v Berkeley, ktorý sa zaoberá kognitívnou lingvistikou, najmä neutrálnou teóriou jazyka, pojmovými systémami, metaforami, ale aj aplikáciou kognitívnej lingvistiky v oblasti politiky, si kladie otázku, ako jazyk ovplyvňuje politiku. Upozorňuje pritom, že každé slovo je definované vo vzťahu k určitému pojmovému rámcu (vzťah systém a štruktúra, t. j. usporiadanie prvkov v systéme). Napríklad slovo vzbura implikuje situáciu utláčaných jednotlivcov, ktorým vládne nespravodlivý vládca a oni sa rozhodnú zbaviť sa ho. „Vzbura“ je v takomto pojmovom rámci chápaná ako pozitívna skutočnosť. Ak sa teda v jazyku politického diskurzu objaví slovné spojenie „vzbura

voličov“, politickí komunikanti môžu – napríklad formou dobre zorganizovanej politickej kampane – vyvolať predstavu, že voliči sú utláčani jednotlivci, ktorí sa vzbúrili proti nespravodlivému reprezentantovi vládnej politiky. To si podľa Lakoffa uvedomili napr. americkí konzervatívci, keď vytvorili niekoľko inštitúcií, think-tankov, ktorých úlohou bolo transformovať jednotlivé problémy do im blízkeho a vyhovujúceho pojmového rámca.

G. Lakoff na konkrétnom príklade ukazuje, ako možno rozlične rámcovať identické pojmy a aký to môže mať vplyv na potenciálneho voliča. Svoju explikáciu aplikuje na otázku možnosti uzatvárania homosexuálnych manželstiev. Poukazuje na výskumy, ktoré ukazujú, že väčšina Američanov je striktné proti legalizácii týchto manželstiev, no zároveň je väčšina Američanov aj proti diskriminácii homosexuálov. Lakoffova explikácia znie takto: „Zdá sa, že ide o protichodné fakty, no nie je to tak. Ak povieť „manželstvo homosexuálov“, vytvára sa spojenie so „sexom homosexuálov“, a tak schvaľovanie „manželstiev homosexuálov“ implikuje schvaľovanie „sexu homosexuálov“. To, že mnoho Američanov neschvaľuje „sex homosexuálov“, však neznamená, že chcú diskriminovať homosexuálov. Skvelý racionálny postoj. Ak sa bude táto otázka rámcovať týmto spôsobom, požiadavka legalizácie „manželstiev homosexuálov“ sa stretne s negatívnymi reakciami. Ale čo ak nastolíte otázku „slobody vstúpiť do manželstva“ alebo ešte lepšie – „práva na manželstvo“? To je úplne iný prístup. Iba veľmi málo ľudí povie, že nepodporujú „právo na manželstvo“. Výskumy verejnej mienky však nekladú otázku v tejto podobe, pretože pravica vytvorila iné pojmové rámcovanie“ (cit. podľa www.gasbag.wz.cz/tema/rocnik2/cislo3/03-09.htm). Analógiou v slovenskom politickom diskurze je tematizácia otázky legalizácie interrupcií, ktorá sa realizuje na báze opozície „právo na život“ verzus „právo na voľbu“.

Záver

Jazyk v politickom diskurze nie je akýmsi pasívnym nástrojom slúžiacim na prenos ideí, ale priamo nástrojom tvorenia samotného sveta. Jazyk má totiž inherentnú silu, na prvý pohľad neviditeľnú (bližšie pozri www.gasbag.wz.cz/tema/rocnik2/cislo3/03-09.htm), má schopnosť javy objektívnej reality nielen evidovať a reflektovať, ale túto objektívnu realitu aj (spolu)vytvárať. V tom vidíme jadro zdôvodnenia potreby a opodstatnenosti skúmania fungovania jazyka v politickom diskurze a možností jeho zneužitia a zároveň jedno zo zdôvodnení zmysluplnosti analýzy metodologických východísk takto orientovaného výskumu.

Použitá literatúra

ARISTOTELES: *Poetika – Rétorika – Politika*. Bratislava: Tatran, 1980.

ARISTOTELES: *Rétorika. Poetika*. Praha: Rezek, 1999.

BENEŠ, V.: *Diskurzivní analýza*. In: Drulák, P. a kol.: Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál, 2008, s. 92 – 124.

BURKHARDT, A.: *Politolinguistik. Versuch einer Ortsbestimmung*. In: Klein, J. – Diekmannshenke, H.-J. (Hrsg.): Sprachstrategien und Dialogblockaden. Linguistische und politikwissenschaftliche Studien zur politischen Kommunikation. Berlin – New York, 1996, s. 75 – 100.

BROWN, G. – YULE, G.: *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

COLLET, T. – NAJEM, T.: *Word Choices in Post 9/11 and the Identity Construction of the Other*. 2005. Cit. podľa: Mistrík, I.: Analýza „vojny proti terorizmu“ ako politického diskurzu. In: Global politics, 26. 2. 2008. Dostupné na: www.globalpolitics.cz (3. 1. 2009).

- DIECKMANN, W.: *Information oder Überredung. Zum Wortgebrauch der politischen Werbung in Deutschland seit der Französischen Revolution*. Marburg: Elwert, 1964.
- DIECKMANN, W.: *Sprache in der Politik. Einführung in die Pragmatik und Semantik der politischen Sprache*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1969.
- DIJK, T. A. VAN: **Discourse Analysis as Ideology Analysis**. In: Schäffner, C. – Wenden, A. (eds.): *Language and Peace*. Aldershot: Dartmouth Publishing, 1995, s. 17 – 33.
- DIJK, T. A. VAN: **Principles of Critical Discourse Analysis**. In: *Discourse & Society*, Vol. 4, No. 2, 1993, s. 249 – 283.
- DRULÁK, P. A KOL.: *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 92 – 124.
- FAIRCLOUGH, N.: *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. New York: Routledge, 2003.
- HORECKÝ, J.: *Spoločnosť a jazyk*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1982.
- HUMPHRYS, J.: *Lost for Words. The Mangling and Manipulating of the English Language*. London: Hodder & Stoughton Paperbacks, 2004.
- JÖRGENSEN, M. – PHILLIPS, L.: **Discourse Analysis as Theory and Method**. London: Sage Publications, 2002.
- KICZKO, L. et al.: *Slovník spoločenských vied*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997.
- KODOŇOVÁ, M.: *Radi sme masou. Médiá a moc neviditeľnej ruky*. In: *Fórum OS*, 6, 2002, č. 12, s. 2 – 5.
- KRAUS, J.: *Vyjadrování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. (ed.): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky, 2003, s. 13 – 39.
- KRIŠTOF, P.: *Politika, komunikácia a ideologická kontrola*. In: *Impulz*, 2006, č. 2. Dostupné na: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?114> (cit. 3. 1. 2009).
- LABOCHA, J.: *Tekst, wypowiedź, dyskurs*. In: *Styl a tekst*. Red. S. Gajda. Opole: Uniwersytet Opolski, 1996, s. 49 – 53.
- LAKOFF, G.: *Moral Politics: What Conservatives Know That Liberals Don't*. Chicago: Chicago University Press, 1996.
- LAKOFF, G.: *The Contemporary Theory of Metaphor*. In: Ortony, A. (ed.): *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 202 – 251.
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M. L.: *Metafory, ktorými žijeme*. Praha: Host, 2002.
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M. L.: *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- Le BON, G.: *Psychologie davu*. Praha: KRA, 1994.
- LEVI, N.: *Já a my*. Praha: Mladá fronta, 1976.
- LOTKO, E.: *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.
- MACKENSEN, L.: *Verführung durch Sprache. Manipulation als Versuchung*. München: List Verlag, 1973.
- MARCELLI, M.: *Michel Foucault alebo Stať sa iným*. Bratislava: Kalligram, 2005.
- MISTRÍK, I.: *Terorizmus, diskurz a ich vzájomné prepojenie*. Dostupné na internete: <http://www.globalpolitics.cz/clanek/diskurz-terorizmu.html> (publikované 25. februára 2008).
- PATRÁŠ, V.: *Politická komunikácia v slovenských mediálnych podmienkach na konci 90. rokov*. In: Čmejrková, S. – Hoffmannová, J. (ed.): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky, 2003, s. 174 – 216.

PEKER, E.: **George W. Bush's Discursive Re-Articulation of American Social Identity.** Dizertačná práca. Linköping: Linköpings Universitet Department of Management and Economics, 2006.

ŠVEHLOVÁ, M.: *Řeč jako politikum, jako nástroj politické moci.* In: Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu. Materiály z 3. konferencie o komunikácii. Banská Bystrica – Donovaly, 11. – 13. septembra 1997. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 1999, s. 14 – 18.

TAKÁČOVÁ, M.: *Výučba cudzích jazykov a politolingvistický koncept v aplikácii na nefilologickej fakulte.* In: Univerzitné vzdelávanie po vstupe do Európskej únie. Zborník z medzinárodnej konferencie [CD ROM]. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2005.

TITO, E.: J.: *Jazyk politiky a politické strany.* In: Interkultúrne dimenzie vo vyučovaní cudzích jazykov. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2006, s. 163 – 169.

TITO, E.: *Politická komunikácia v modernej spoločnosti na príklade Nemecka.* In: Veda, médiá a politika. Zborník príspevkov z konferencie Globalizácia, veda, vzdelávanie, médiá, politika. Zodpovedný redaktor Emil Borčín. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008, s. 77 – 83.

WETHERELL, M. – TAYLOR, S. – YATES, S. J. ET AL.: *Discourse Theory and Practice. A Reader.* London: Sage, 2001. 406 s.

www.gasbag.wz.cz/tema/rocnik2/cislo3/03-09.htm (cit. 3. 1. 2009).

*Mgr. Marián Macho, PhD., Department of Slovak Language, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra, Štefánikova 67, 949 74 Nitra, Slovakia.
e-mail: mmacho@ukf.sk*

Words : 4030; Signs : 30304

V článku sa venujeme charakteristickým javom právnych textov EÚ na úrovni morfológie. Našou primárnou snahou je vymedzenie typických javov a ich kvantifikácia. Tieto javy postupne načrtujeme a predstavíme po analýze autentických materiálov v podobe štyroch ústav na vybranej jazykovej úrovni. V prípade morfológickej roviny sme pozornosť venovali konkrétne nominalizácii, slovesným podstatným menám, atributívnemu genitívu, použitiu jednotného a množného čísla podstatných mien.

Rôznorodé texty produkované inštitúciami EÚ tvoria značne špecifickú kategóriu. Keďže texty inštitúcií EÚ je široký pojem (od právnych predpisov, cez politické a administratívne dokumenty, správy rôzneho druhu, až po príručky), vymedzili sme si užšiu skupinu, ktorú sa ďalej pokúsime charakterizovať na úrovni morfológie a predovšetkým z hľadiska interlingválneho transferu. V centre našej pozornosti sú právne predpisy, ktoré sa vyznačujú normatívnosťou a všeobecnou záväznosťou. Legislatívne akty majú na slovenských občanov obrovský dosah; priamo (nariadenia) alebo nepriamo (smernice) sa stávajú súčasťou nášho právneho poriadku. Za predmet nášho výskumu sme si zvolili najvyšší právny predpis – ústavu, konkrétne Zmluvu o Ústave pre Európu (a jej francúzsku jazykovú verziu *traité établissant une Constitution pour l'Europe* a anglickú verziu *Treaty establishing a Constitution for Europe*), pretože ju považujeme za zaujímavý a jedinečný politicko-jazykový artefakt. (Aj napriek neúspešnému pokusu o jej ratifikáciu.) Odborníci z politológie k nej, najmä k jej obsahu, zaujali rozdielne stanoviská a rozprúdili veľa debát (napr. aj o jej kontroverznosti). Čo sa týka jej jazykovej stránky, tej sa venovalo len málo pozornosti, preto je našim zámerom prispieť svojimi názormi, pozorovaniami a zisteniami do rozšírenia obzorov tejto problematiky. V článku sa sústreďime na pozorovanie špecifických lingvistických a formálnych črt tohto unikátneho dokumentu v slovenskom, francúzskom a anglickom jazyku; a najmä na pozorovanie a vymedzenie tých znakov, ktoré zohrávajú určitú relevanciu pri preklade.

Základným znakom všetkých legislatívnych textov, ktorý vplyva na ich používanie a postavenie v systéme spisovného jazyka, je ich úzka prepojenosť s právnym systémom krajiny, v ktorej sa používajú. Právny jazyk je neoddeliteľnou súčasťou právneho systému, kultúry a histórie danej krajiny, daného spoločenstva. Pri prekladaní právnych textov neprekladáme len zo zdrojového jazyka do cieľového, ale z jedného právneho jazyka/systému do druhého.²

Podľa Mistríka základné vlastnosti, ktoré charakterizujú právne texty sú: písomnosť, monologickosť, oficiálnosť, široká adresnosť, presnosť, zreteľnosť, pojmovosť, odbornosť

² Tomášek vo svojej monografii *Překlad v právní praxi* používa pre potreby teórie prekladu právnych textov pomenovania *východiskový právny jazyk* a *cieľový právny jazyk* (porov. Tomášek, 1998: 89).

(Mistrík, 1997: 427). Medzi ďalšími dôležitými črtami právnych textov a právnych informácií je potrebné spomenúť ich normatívnosť a všeobecnú záväznosť.

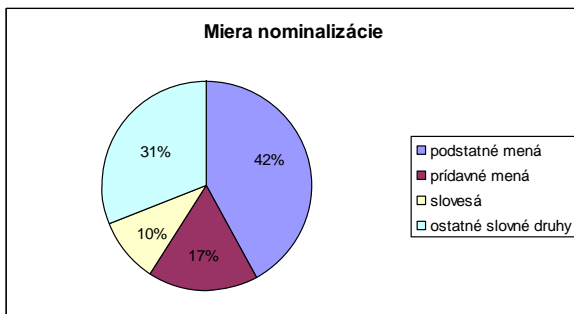
Jednou zo základných a najdôležitejších požiadaviek, kladených na takýto typ odborných textov, je terminologická konzistencia, (pretože nedôslednosť v používaní termínov môže mať priam katastrofálne právne dôsledky v reálnom živote).

Už Horecký akcentoval potrebu venovania zvýšenej pozornosti právnym termínom „lebo v práve bolo vždy treba presnejšie rozlišovať ako v ľudovej reči“ (Horecký, 1956: 22).

Tomášek za obligátne požiadavky kladené na právny jazyk považuje predovšetkým významovú presnosť, jednoznačnosť, stručnosť, zrozumiteľnosť, ustálenosť, ústrojnosť, a neexpresívnosť.³

V úvode nášho výskumu využijeme štatistickú metódu výskumu a názorne predstavíme percentuálne zastúpenie vybraných slovných druhov v tomto type textu, pričom predpokladáme, že najviac budú zastúpené podstatné mená. V texte sme pozorovali mieru zastúpenia podstatných mien, prídavných mien a sloviess. Pre skúmanie kvantitatívnych parametrov práve týchto slovných druhov sme sa rozhodli nielen z dôvodu, že v texte majú značnú prevahu a že sú hlavnými nositeľmi významu, ale aj preto, že týmto slovným druhom sa budeme bližšie venovať v ďalších podkapitolách výskumnej časti tejto práce.

Výsledkom štatistického prieskumu sú tieto priemerné hodnoty v slovenskom znení euroústavy: z priemerného počtu 312 slov na stranu, 42% tvorili podstatné mená, 17% prídavné mená a 10% slovesá. V grafickom znázornení to vyzerá takto:

Graf 1: Miera nominalizácie

Vo francúzskej verzii euroústavy je zastúpenie skúmaných slovných druhov takmer identické so slovenskou verziou. Pri priemernom počte 425 slov na stranu, 30% predstavovali podstatné mená, 11% prídavné mená a 9% slovesá.

Táto situácia potvrdzuje Masárove všeobecné tvrdenie o pomere podstatných mien a sloviess v odbornom texte: „slovesá sa ako termíny používajú v podstatne menšej miere než substantíva. Štatistický výskum ukázal, že v skúmanom súbore mali jednoznačnú prevahu substantíva (92,38%), slovesá boli zastúpené iba podielom 7,19%“ (Masár, 1991: 93). Výsledky nášho výskumu sú tiež v súlade s výsledkami K. Gibovej (2009: 330), ktorá skúmala percentuálne zastúpenie vybraných slovných druhov v texte z Úradného vestníka Európskej únie č. 1720/2006/ES Rozhodnutie, ktorým sa ustanovuje akčný program v oblasti

³ Požiadavka neexpresívnosti sa nevzťahuje na preambuly, ktoré môžu obsahovať, a spravidla aj obsahujú, expresívne slová.

celoživotného vzdelávania. Na základe týchto výsledkov je možné predpokladať podobný stav aj v ostatných právnych textoch EÚ.

Na exemplifikáciu vysokej miery nominalizácie uvádzame príklad:

L'Union oeuvre pour le développement durable de l'Europe fondé sur une croissance économique équilibrée et sur la stabilité des prix, une économie sociale de marché hautement compétitive, qui tend au plein emploi et au progrès social, et un niveau élevé de protection et d'amélioration de la qualité de l'environnement. Elle promeut le progrès scientifique et technique (Article I-3).

Únia sa usiluje o trvalo udržateľný rozvoj Európy založený na vyváženom hospodárskom raste a cenovej stabilite, o sociálne trhové hospodárstvo s vysokou konkurencieschopnosťou zamerané na dosiahnutie plnej zamestnanosti a sociálneho pokroku, ako aj o vysokú úroveň ochrany životného prostredia a zlepšenie jeho kvality (Článok I-3).

Podľa kvantitatívnej prevahy daných slovných druhov Mistrík delí texty na verbálne a nominálne, sloveso chápe ako protipól podstatného mena (Mistrík, 1985: 56). Pričom nominalizáciou sa dosahuje najmä kondenzovanosť textov. Podľa Ďuricovej (2003: 9) podstatné mená slúžia na ekonomické a zároveň presné vyjadrovanie. Nominalizačná transformácia sa v právnom jazyku využíva pomerne často, substantíva nahrádzajú aj určité syntaktické konštrukcie. Ďuricová ďalej poukazuje na častú nominalizáciu v názvoch paragrafov.

Z kategórie podstatných mien môžeme vyčleniť samostatnú podskupinu *slovesné podstatné mená*, ktoré sú konštantou všetkých právnych predpisoch EÚ a vo veľkej miere prispievajú k vysokému stupňu nominalizácie týchto dokumentov. Hoci nominálne vyjadrovanie je typické pre odbornú komunikáciu, takmer totožná miera nominalizácie vo francúzskej i slovenskej verzii môže dokazovať, že slovenský text je prekladom, ktorý kopíruje jazykové prostriedky východiskového jazyka (najčastejšie anglického), a nie originálom ako sa o jednotlivých jazykových verziách v EÚ hovorí. Očakávalo by sa, že slovenčina ako syntetický jazyk bude mať mieru nominalizácie nižšiu ako francúzština, či angličtina, ktoré sú jazykmi analogickými a nominalizácia je pre ne prirodzenejšia. Prekladateľ však často siaha po napodobňovaní originálu aj tam, kde sa v slovenčine ponúka lepšie riešenie. Dokonca aj tam, kde by napodobnenie originálu vyznelo v slovenčine oveľa zrozumiteľnejšie:

Príklad 1:

Podľa zásady prenesenia právomocí koná Únia v medziach právomocí, ktoré na ňu preniesli členské štáty v ústave na dosiahnutie cieľov vymedzených v ústave. Právomoci, ktoré na Úniu neboli v ústave prenesené, zostávajú právomocami členských štátov (Článok I-11).

En vertu du principe d'attribution, l'Union agit dans les limites des compétences que les États membres lui ont attribuées dans la Constitution pour atteindre les objectifs qu'elle établit. Toute compétence non attribuée à l'Union dans la Constitution appartient aux États membres (Article I-11).

Na zníženie stupňa nominalizácie navrhujeme riešenie:

Podľa zásady prenesenia právomocí koná Únia v medziach právomocí, ktoré na ňu v ústave preniesli členské štáty, aby dosiahla ciele vymedzené v ústave. Právomoci, ktoré na Úniu neboli v ústave prenesené, zostávajú právomocami členských štátov.

Príklad 2:

Únia prijíma opatrenia na zabezpečenie koordinácie politik zamestnanosti členských štátov, najmä vydávaním usmernení pre tieto politiky (Článok I-15).

L'Union prend des mesures pour assurer la coordination des politiques de l'emploi des États membres, notamment en définissant les lignes directrices de ces politiques (Article I-15).

Pre zníženie nominálnosti tejto vety navrhujeme riešenie:

Únia prijíma opatrenia, aby zabezpečila koordináciu politik zamestnanosti členských štátov, najmä vydávaním usmernení pre tieto politiky.

Z verbálnych substantív sa v slovenčine často frekventujú názvy označujúce proces alebo názvy vecí vzniknutých ako výsledok nejakého procesu: *zohľadnenie, zabezpečenie, založenie, zachovávanie, zveľadovanie, rešpektovanie, dodržiavanie, vykonávanie, plnenie, prístupenie, fungovanie, zastúpenie, uplatňovanie, zhromaždenie, vymenovanie, odôvodnenie*, atď.

Vo francúzskej verzii je situácia obdobná: *l'établissement, l'accomplissement, le lancement, le fondement, le fonctionnement, l'exécution, l'approbation, l'admission, la suspension, la constatation, la publication*, etc.

V texte nachádzame aj také slovesné podstatné mená, ktoré majú hodnotu termínu: *ustanovenie, opatrenie, nariadenie, usmernenie, oznámenie, odporúčanie*, atď.

Verbálne substantíva predstavujú konkurujúce názvy pre deverbatíva ako rešpekt, výkon, prístup, oznam, dôvod, atď.

Slovesné podstatné meno	deverbatívum
rešpektovanie	rešpekt
vykonávanie	výkon
prístupenie	prístup
oznámenie	oznam
odôvodnenie	dôvod

Tab. Konkurencia slovesných podstatných mien a deverbatív

Nominalizácia sa považuje za stylistický marker odborného štýlu a v skúmanom type textu je často na úkor efektívnej a zrozumiteľnej komunikácie. Nevýhodou slovesných podstatných mien ďalej je, že celkom nespĺňajú požiadavku derivatívnosti, pretože od mnohých z nich sa nedajú tvoriť vhodné adjektíva.

V paradigme substantíva môžeme tiež sledovať časté používanie a dominantné postavenie *atributívneho genitívu*. Zaradenie medzi právne texty a vysoká miera nominalizácie sú faktory, ktoré priamo ovplyvňujú výskyt atributívneho genitívu. Spomenutý jav môžeme demonštrovať najmä na názvoch jednotlivých hláv, či článkov. V prvej, nosnej, časti ústavy nenachádzame ani v jednom názve hlavy, článku žiadne sloveso.

Hlava V Vykonávanie právomocí Únie

Článok I-2 Hodnoty Únie

Článok I-13 Oblasť výlučnej právomoci

Článok I-15 Koordinácia hospodárskej politiky a politiky zamestnanosti

Článok I-18 Doložka flexibility

Článok I-47 Zásada participatívnej demokracie

Článok I-50 Transparentnosť práce inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr Únie

Článok I-59 Pozastavenie výkonu určitých práv vyplývajúcich z členstva v Únii

V druhej časti ústavy, ktorú tvorí Charta základných práv Únie (*La Charte des droits fondamentaux de l'Union*) sme tiež mapovali výskyt sloviac v názvoch jednotlivých hláv a článkov. Na rozdiel od prvej časti, v ktorej slovesá nefigurovali vôbec, v druhej časti môžeme potvrdiť ich prítomnosť, hoci je veľmi zriedkavá.

Príklady zo slovenskej verzie:

Článok II-69 Právo uzavrieť manželstvo a právo založiť rodinu

Článok II-99 Právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu

Článok II-100 Právo voliť a byť volený vo voľbách do orgánov územnej samosprávy

Článok II-110 Právo nebyť stíhaný alebo potrestaný v trestnom konaní dvakrát za ten istý trestný čin

Príklady z francúzskej verzie:

Article II-69 Droit de se marier et droit de fonder une famille

Article II-110 Droit à ne pas être jugé ou puni pénalement deux fois pour une même infraction

Article II-75 Liberté professionnelle et droit de travailler

Article II-107 Droit à un recours effectif et à accéder à un tribunal impartial

V kategórii substantíva sa počas analýzy chceme pozastaviť pri *používaní jednotného a množného čísla* v preklade. Vplyvom a najmä kopírovaním originálu sa do cieľového jazyka prenáša kategória čísla a nastávajú situácie, keď v slovenskom texte nachádzame nevhodné používanie plurálu podstatných mien. Ide o často kritizované výrazy ako:

politiky – politiques, policies

iniciatívy – initiatives, initiatives⁴

Okrem týchto výrazov uvádzame aj ďalšie príklady vyexcerpované z textu:

Príklad 1:

Únia zachováva a podporuje svoje hodnoty a záujmy vo vzťahoch so svetom.

Dans ses relations avec le reste du monde, l'Union affirme et promeut ses valeurs et ses intérêts.

In its relations with the wider world, the Union shall uphold and promote its values and interests.

Ako adekvátnejší preklad navrhujeme zmeniť plurál na singulár:

Únia zachováva a podporuje svoje hodnoty a záujmy vo vzťahu so svetom.

⁴ Výraz *iniciatívy* bol používaný v starších prekladoch, v Zmluve o ústave pre Európu, a v novších dokumentoch, je nahradený výrazom *podnety*.

Príklad 2:

*Európsky parlament spoločne s Radou vykonáva legislatívne a rozpočtové funkcie.
Le Parlement européen exerce, conjointement avec le Conseil, les fonctions législative et budgétaire.
The European Parliament shall, jointly with the Council, exercise legislative and budgetary functions.*

Keby bola východiskovým jazykom francúzština, prekladateľ by zrejme preložil vetu týmto spôsobom:

Európsky parlament spoločne s Radou vykonáva legislatívnu a rozpočtovú funkciu.

V texte sa objavili aj prípady, kedy bol plurál vo francúzskom texte nahradený singulárom v slovenskom texte. Ide napríklad o dvojice slov:

les discriminations – diskriminácia

les capitaux – kapitál

des acquisitions – nadobúdanie

les coopérations renforcées – posilnená spolupráca

Príklad 3:

*Oblasti podporenej, koordinačnej alebo doplnkovej činnosti
Les domaines des actions d'appui, de coordination ou de complément*

Príklad 4:

*Il est institué une Agence dans le domaine du développement des capacités de défense, de la recherche, des acquisitions et de l'armement (l'Agence européenne de défense).
Zriaďuje sa Agentúra pre oblasť rozvoja obranných spôsobilostí, výskumu, nadobúdania a vyzbrojovania (Európska obranná agentúra).*

V anglickom jazyku však taktiež nachádzame singulár:

Areas of supporting, coordinating or complementary action

Opačným prípadom sú javy, kedy je jednotné číslo vo francúzskom jazyku nahradené množným v slovenskom jazyku.

Príklad 5:

Právomoci, ktoré na Úniu neboli v ústave prenesené, zostávajú právomocami členských štátov.

Toute compétence non attribuée à l'Union dans la Constitution appartient aux États membres.

Podobne ako v predchádzajúcom prípade, aj tu v anglickom (východiskovom) jazyku nachádzame množné číslo:

Competences not conferred upon the Union in the Constitution remain with the Member States.

Pri skúmaní gramatických kategórií substantíva ešte spomenieme špecifickú skupinu substantív, ktorá je charakteristická pre právny jazyk. Ide o podstatné mená, ktoré sa

používajú výlučne v mužskom rode, avšak osobami označenými takýmito substantívami môžu byť ako muži, tak aj ženy.

predseda – le président
minister – le ministre
zástupca – le représentant
ombudsman – le médiateur
splnomocnenc – le mandataire du Conseil

Jedným z dištinkatívnych znakov Zmluvy o Ústave pre Európu, ktorým sa odlišuje od ústav jednotlivých členských štátov, je absencia archaizmov, archaických foriem a zvrátov. Avšak ani z textov EÚ sa nepodarila odstrániť črta, ktorú M. Simonová a G. Funk-Bakerová opisujú ako „die Rechtssprache ist männlich“ (M. Simonová a G. Funk-Bakerová, citované podľa Ďuricová, 2003: 19). Použitie dvojitého rodu by v niektorých prípadoch pôsobilo zmätočne a skomplikovalo by pochopenie už aj tak zložitých formulácií.

Európske právo, konkrétne máme na mysli systém právnych noriem, ktoré zavádza Únia, má značný vplyv nielen na náš právny systém, ale rovnako ovplyvňuje aj náš jazyk – právny, administratívny, ale aj bežný, každodenný. V článku sme sledovali európske legislatívne akty, pričom sme sa zamerali na vybrané javy na úrovni morfológie. Vzhľadom na rozsah článku sme sa zaoberali nominalizáciou, slovesnými podstatnými menami, atributívnym genitívom, použitím jednotného a množného čísla podstatných mien. Tieto sme mapovali a komentovali predovšetkým z hľadiska ich funkcie v procese prekladu. Pri odhalení prekladateľských problémov a nedostatkov v preklade sa usilujeme navrhnúť adekvátne riešenia.

Použitá literatúra

CONSTITUTION FRANÇAISE. [online]. [s.a.]. [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution_0910.pdf>.

ĎURICOVÁ, A.: *Niekoľko poznámok k termínom a ich vlastnostiam*. In Národná knihovna. Knihovnícka revue [online]. 2003, roč. 14, č. 4 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://knihovna.nkp.cz/Nkkr0304/0304233.html>>.

ĎURICOVÁ, A.: *Morfologicko-syntaktické a textové aspekty nemeckého právneho jazyka*. Banská Bystrica: UMB, 2003.

FINDRA, J.: *Štylistika slovenčiny*. Martin: Osveta, 2004.

GIBOVÁ, K.: *Niektoré črty textov EÚ z hľadiska ich prekladu z anglického do slovenského jazyka*. In 3. študentská vedecká konferencia. [online]. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2008. [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Slancova2/pdf_doc/gibova.pdf>.

GIBOVÁ, K.: *Nominalizácia a s ňou súvisiace faktory v preklade dokumentov EÚ z anglického do slovenského jazyka*. In 4. študentská vedecká konferencia. [online]. Prešov: Prešovská univerzita, 2009. [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Sipko2/index.html>>.

HORECKÝ, J.: *O prekladaní terminológie*. In Preklad spoločenskovedných textov. Bratislava: Slovenský literárny fond, 1978.

HORECKÝ, J.: *Základy slovenskej terminológie*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1956.

HORECKÝ, J.: *O zásadách pri tvorení názvoslovia*. In Kultúra slova. [online]. 1967, roč. 1, č. 5 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1967/5/ks1967-5.pdf>>. s. 129-132.

- HORECKÝ, J.: *Nový pohľad na terminológiu*. In Kultúra slova. [online]. 1983, roč. 17, č. 5 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1983/5/ks1983-5.lq.pdf>>. s.129 — 133.
- HRDLIČKA, M. – VILÍMEK, V.: *O vývoji uvažování o odborném překladu na Slovensku a v Čechách*. In Odborný překlad 3. Bratislava: AnaPress, 2008.
- KOPECKÝ, P.: *K ekvivalentácii vybranej francúzskej politologickej a právnickej terminológie*. Bratislava: FSEV UK, 2005.
- MASÁR, I.: *Ako pomenívame v slovenčine*. Bratislava: SAV, 2000.
- MASÁR, I.: *Stav a úlohy slovenskej terminológie*. In Kultúra slova. [online]. 1993, roč. 27, č. 5-6 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1993/5-6/ks1993-5-6.lq.pdf>>. s. 129-139.
- MASÁR, I.: *O kritériu systémovosti v terminológii*. In Kultúra slova. [online]. 1974, roč. 8, č. 5 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1974/5/ks1974-5.lq.pdf>>. s. 133 — 139.
- MASÁR, I.: *Definície termínu*. In Kultúra slova. [online]. 1988, roč. 22, č. 5 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1988/5/ks1988-5.lq.pdf>>. s. 129-141.
- MASÁR, I.: *Vlastnosti termínu. Motivovanosť termínu*. In Kultúra slova. [online]. 1989, roč. 23, č. 6 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1989/6/ks1989-6.lq.pdf>>. s. 202-207.
- MASÁR, I.: *Vlastnosti termínu. Systémovosť*. In Kultúra slova. [online]. 1989, roč. 23, č. 7 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1989/7/ks1989-7.lq.pdf>>. s. 225-231.
- MASÁR, I.: *Vlastnosti termínu. Ustálenosť, jednoznačnosť a presnosť*. In Kultúra slova. [online]. 1989, roč. 23, č. 8 [cit. 2010-12-04]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1989/8/ks1989-8.lq.pdf>>. s. 294 — 299.
- MASÁR, I.: *Príručka slovenskej terminológie*. Bratislava: VEDA, 1991.
- MISTRÍK, J.: *Štylistika*. Bratislava: SPN, 1985.
- MISTRÍK, J.: *Štylistika*. Bratislava: SPN, 1997.
- TOMÁŠEK, M.: *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde, 1998.
- TRAITÉ ÉTABLISSANT UNE CONSTITUTION POUR L'EUROPE. [online]. 2004. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:fr:HTML>>.
- TREATY ESTABLISHING A CONSTITUTION FOR EUROPE. [online]. 2004. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:en:HTML>>.
- ÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. [online]. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/Dokumenty/Download/36/Default.aspx>.
- WAGNEROVÁ, E.: *Eurospeak – Fighting the Disease*. In Cultivate Interactive. [online]. 2001, č. 4 [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: <<http://www.cultivate-int.org/issue4/eurospeak/>>.
- ZMLUVA O ÚSTAVE PRE EURÓPU. [online]. 2004. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:sk:HTML>>.
- ZMLUVA O ZALOŽENÍ EURÓPSKEHO SPOLOČENSTVA UHLIA A OCELE. [online]. 1951. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: <[http://aprox.government.gov.sk/iap/regtrans.nsf/b58c0b72ad9dc5e1c1256a31003a4dfa/73f00428270e2bef412569d8003599a0/\\$FILE/2625-01,151K00-257zapr.pdf](http://aprox.government.gov.sk/iap/regtrans.nsf/b58c0b72ad9dc5e1c1256a31003a4dfa/73f00428270e2bef412569d8003599a0/$FILE/2625-01,151K00-257zapr.pdf)>.

ZMLUVA O ZALOŽENÍ EURÓPSKEHO HOSPODÁRSKEHO SPOLOČENSTVA. [online]. 1957. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: < <http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/index.htm>>.

ZMLUVA O ZALOŽENÍ EURÓPSKEHO SPOLOČENSTVA. [online]. 2003. [cit. 2010-07-02]. Dostupné na internete: < <http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/index.htm>>.

*Mgr. Lenka Michelčíková, PhD., Language Centre, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra, Hodžova 1, 949 01 Nitra, Slovakia.
e-mail: lmichelcikova@ukf.sk*

Words:2842; Signs:22108

Metafora je všadeprítomnou súčasťou komunikácie, pretože naše myslenie i reč sú metaforicky štruktúrované. Podľa kognitívnej teórie sú metafory založené predovšetkým na opakujúcich sa telesných a senzomotorických skúsenostiach. Hoci sú mnohé konceptuálne metafory univerzálne, čo znamená, že sa vyskytujú v rôznych jazykoch a kultúrach, existuje aj značná medzikultúrna variácia metafor, ktorá zahŕňa odlišnosti v konceptualizácii cieľových pojmov a ich jazykového vyjadrenia.

Metafora je súčasťou každodennej komunikácie. Nie je však len záležitosťou jazyka, ale hlavne obrazom mysle, pretože samotný pojmový systém je metaforický. Ako zdôrazňujú dvaja najvýznamnejší odborníci v oblasti teórie konceptuálnej metafory, G. Lakoff a M. Johnson: „... human thought processes are largely metaphorical“ (Lakoff – Johnson, 2003 : 6). To znamená, že metafora zohráva významnú rolu v mentálnej reprezentácii abstraktných pojmov, ktoré, podľa kognitívnych lingvistov (Lakoff, 2006, Lakoff – Johnson, 1999, Grady, 1999a), chápeme práve prostredníctvom metaforického mapovania uloženého v pamäti. Základom tohto mapovania je vytvorenie spojenia medzi zdrojovou oblasťou, ktorá je konkrétnejšia a abstraktnejšou cieľovou oblasťou. Metafory teda nie sú považované len za ozdobné rečnícke figúry, ale predstavujú kognitívne nástroje pre konceptualizáciu abstraktných kategórií. Pojem metafora sa vzťahuje nielen na vyjadrenie myšlienok prostredníctvom jazyka, ale v prvom rade na spôsob myslenia (Sukhoralska – Fedorenko, 2006 : 188-189).

Ak sa pozrieme na slovníkové definície metafory, vidíme, že jej pôvod vysvetľujú predovšetkým podobnosťou medzi dvoma entitami, pričom jeden výraz nahrádza iný. Napríklad Longman Dictionary of Contemporary English definuje metaforu ako: „an expression which means or describes one thing or idea using words usually used of something else with similar qualities“ (1992 : 654). Podobne Longman Dictionary of the English Language metaforu nazýva rečovou figúrou: „...in which a word or phrase literally denoting one kind of object or idea is used in place of another to suggest a likeness or analogy between them.“ (1993 : 1002) Uvedené definície evokujú tradičné, aristotelovské chápanie metafory, ktoré spočíva v prenášaní významov na základe podobnosti (Aristoteles, 2009a, 2009b). Známý citát o Achilleovi z Aristotelovho diela Rétorika „rútil sa naňho ako lev“ a „lev sa naň rútil“ (Aristoteles, 2009b : 190) ilustruje prelínanie metafory s prirovnaním. Podobnosť je v prirovnaníach, na rozdiel od metafory, priamo vyjadrená a signalizuje ju predložka „ako“. Achilles je lev je vlastne antropocentrickou metaforou, ktorá je založená na premietaní ľudskej vlastnosti (odvahy) na správanie zvieratá. V skutočnosti možno existenciu niektorých metafor vysvetliť vnímanou podobnosťou spoločných vonkajších alebo vnútorných charakteristík dvoch konceptov, neplatí to však o všetkých. Kognitívna lingvistika sa sústreďuje práve na tie metafory, ktoré nie sú motivované podobnosťou, ale opakovanou skúsenosťou a následným vytvorením obrazových schém, ktoré slúžia ako zdrojové oblasti pre konceptuálne metafory (Lakoff, 2006). Napríklad

schéma nádoby je založená na telesnej skúsenosti s vlastným telom, ktoré pri každodenných činnostiach vnímame ako nádobu s obsahom nachádzajúcu sa v iných nádobách. Ak sa dáme do pohybu, začíname z nejakého bodu, cielene postupujeme vytýčeným smerom až k miestu určenia. Táto motorická skúsenosť vedie k vzniku schémy zdroj – cesta – cieľ. Ďalšie schémami sú schéma časti a celku, väzby, centra a periférie, pozície hore a dolu. Z doterajšej diskusie vyplýva, že základné konceptuálne metafory (v angličtine nazývané primary metaphors) v našej mysli sú motivované skúsenosťami a následne konvenčné metaforické výrazy, teda metafory, ktorými žijeme (Lakoff – Johnson, 2003) sú ich odrazom v jazyku. Hovoríme i píšeme metaforicky bez toho, aby sme si to uvedomovali, pretože jazyková realizácia metafory je podvedomá. Ak niekto povie: I am crazy about him. (Som do neho zbláznená.) alebo I feeling particularly low today. (Dnes sa cítim veľmi zle.), tieto spojenia vysloví len ako konvencionalizované výrazy s osvojenou formou a významom, bez aktívneho mapovania štruktúr, hoci je pravdepodobné, že hovoriaci dokáže za nimi identifikovať štruktúrálne a orientačnú metaforu: LÁSKA JE BLÁZNOVSTVO a SMUTNÝ JE DOLU.

Je samozrejmé, že nie všetky metafory majú v jazyku rovnaké zastúpenie. Niektoré sú produktívne, čo znamená, že sú doložené početnými jazykovými príkladmi. Iné, prevažne idiomatické, sú zriedkavejšie, niekedy reprezentované len jediným výrazom, napríklad to spill the beans – prezradiť tajomstvo. Výskumy v oblasti kognitívnej lingvistiky (Gibbs et al, 2004) dokladujú, že pre pochopenie významov väčšiny ustálených slovných spojení (kolokácií), kam zaraďujeme aj idiómy, prirovnania, príslovia, frázové slovesá je dôležitá existencia konceptuálnych metafor v pojmovom systéme. Ich významy totiž nie sú náhodné, ale vychádzajú práve z konceptuálnych metafor. Napríklad idiómy to blow one's stack, – vyletieť (v rozčúlení), to flip one's lid – rozčúliť sa, to hit the ceiling - rozzúriť sa sú motivované metaforou HNEV JE ROZPÁLENÁ TEKUTINA V NÁDOBE, ktorá je založená na obrazovej schéme nádoby a telesnej skúsenosti fyziologických prejavov hnevu (Gibbs et al., 2004 : 1196).

V súvislosti so skúsenostnou bázou konceptuálnej metafory vyvstáva otázka, či rovnaká skúsenosť vedie ku vzniku rovnakých metafor. Sú obrazové schémy a teda i konceptuálne metafory univerzálne alebo kultúrne špecifické? Do akej miery sa zhodujú? Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že univerzálnosť jednoznačne prevažuje, keďže biologické funkcie ľudského tela sú rovnaké. Navyše rozsah telesných, senzomotorických a kinestetických skúseností nie je neobmedzený. J.Grady hovorí: „The recurrence of particular metaphorical patterns across cultures is so striking that any experiences which would give rise to these metaphors must be fundamental to human life in general, rather than based on any particular, local, culturally bound types of experience“ (Grady, 1999a : 80-81). Hypotézu o existencii univerzálnych metafor (máme na mysli predovšetkým základné metafory) J. Grady (1999b) potvrdzuje výsledkami výskumu piatich tém v celkom odlišných kultúrach a jazykoch (angličtina, arabština, finština, baskičtina, africký jazyk hausa, havajština). Analýza súboru konvenčných výrazov z uvedených jazykov potvrdila existenciu rovnakého konceptuálneho mapovania, teda zhodnosť zdrojových i cieľových oblastí. Výšku, veľkosť, uchopenie, váhu, teplotu rodení hovoriaci zhodne používajú na vyjadrenie tých istých abstraktných konceptov dôkazom čoho je objavenie identických metaforických vzorcov: vysoký je spoločensky významný, veľký je dôležitý, uchopenie je kontrola, ťažký je namáhavý, horúci je emočne rozrušený. Nepochybne ľudia prežívajú veľa rovnakých skúseností spojených hlavne s fungovaním tela a vnímaním pomocou zmyslových orgánov a to bez ohľadu na etnický pôvod, prírodné a spoločenské podmienky. Zároveň však tieto skúsenosti nemožno oddeliť od kultúrneho kontextu, pretože svetonáhľad, kultúrne hodnoty, presvedčenie, historicko-politický vývoj a celkový spôsob života ovplyvňujú aké významy skúsenostiam ľudia

prisudzujú, ako ich interpretujú. Rovnaká telesná skúsenosť teda zákonite negeneruje úplne rovnaké konceptuálne metafory. Fyziologické príznaky hnevu ako sú zvýšená teplota, tlak, tras, narušené vnímanie vyjadrujú v angličtine kolokácie: to get hot – rozpáliť sa, to burst with anger – vybuchnúť, to get red with anger – sčervenieť od hnevu, to shake with anger – triasť sa od hnevu, to see red – vidieť červene/nejasne. (Lakoff, 2006) Význam týchto ustálených slovných spojení ozrejmuje metafora: HNEV JE ROZPÁLENÁ TEKUTINA V NÁDOBE. Pre všetky uvedené výrazy nachádzame ekvivalenty v slovenčine, čo znamená, že v našej mysli a teda i v jazyku je prítomná rovnaká metafora pre hnev. V ruštine síce táto centrálna metafora pre hnev existuje (злость кипит – zlosť vriť, kypí), avšak z hľadiska významu slovo гнев – hnev nie je úplným ekvivalentom anglického „anger“, ktorému skôr zodpovedá podstatné meno злость a sloveso сердиться – hnevať sa. Navyše farba, ktorá v ruštine zastupuje hnev nie je len červená (красный от злости – červený od zlosti), ale aj biela: побледнеть от злости – obelieť od zlosti (Slovník ruského jazyka, 1999). Na všeobecnej úrovni sa veľmi podobná schéma nádoby pod tlakom objavuje v rôznych jazykoch, ale líši sa v detailoch, ktoré sú kultúrne špecifické. Z. Kő vecses (2000) v práci „Metaphor and emotion: language, culture, and body in human feeling“ uvádza napríklad metaforu HNEV JE (v) HARA (brucho) v japončine alebo HNEV JE V SRDCI v jazyku zulu, ktoré sú typické pre tieto kultúry. V čínštine je zase jedinečnosť konceptualizácie hnevu spojená s pojmom tradičnej čínskej filozofie, s prúdením vnútornej energie ki, ktorej zvýšenie kontroluje s nárastom hnevu. V angličtine ani v slovenčine nenachádzame metaforickú asociáciu hnevu s bruchom, srdce je naopak skôr nádobou pre pozitívne emócie a hnev v nádobe (v ľudskom tele) nie je zapríčinený tlakom plynu (ki), ale zohriatou tekutinou (v kresťanskej medicíne „čiernou žľou“, ktorá sprevádza negatívne emócie - hnev, strach, úzkosť).

Ďalšie medzikultúrne rozdiely môžeme nájsť v konceptualizácii času. V angličtine (aj v slovenčine i vo väčšine svetových jazykov) sa čas chápe v zmysle pohybu dopredu, pozeráme sa v smere pohybu, teda budúcnosť je pred nami (in front of us) a minulosť je vzadu (behind). Existujú však jazyky, napríklad indiánsky jazyk aymara v Peru, v Bolívii a v Chile, s opačnou priestrovou schémou, v ktorej je budúcnosť vzadu, pretože ju nie je možné vidieť a minulosť vpredu (Lakoff – Johnson, 1999 : 140-141). V angličtine veľmi produktívne metafory ako sú: ČAS SÚ PENIAZE, ČAS JE OBMEDZENÝ ZDROJ či CENNÁ KOMODITA tiež nie sú univerzálne, ale súvisia s dominantnou hodnotovou orientáciou industrializovanej kapitalistickej spoločnosti, v ktorej sa čas tak ako peniaze šetrí, míňa, stráca, dáva, investuje dokonca i požíčiava. Financie a materiálne predmety sa však určite nepoužívajú ako zdrojová oblasť pre pojem času vo všetkých kultúrach. Iným príkladom sú v angličtine časté metafory, ktoré čerpajú z oblasti populárnych športov ako sú bejzbal, futbal, kriket (napríklad POLITIKA JE ŠPORT). Výskyt týchto metafor je tiež podmienený kultúrou, v ktorej sú tieto športové aktivity praktizované a všeobecne známe.

I v prípade, že členovia odlišných kultúr disponujú rovnakými konceptuálnymi metaforami, neznamená to, že ich rovnako preferujú. Ľahko napríklad rozpoznáme, že metaforické výrazy to be in a rut – upadnúť do stereotypu, to see light at the end of the tunnel – vidieť svetlo na konci tunela, to be at the crossroads – byť na križovatke, to follow in somebody's footsteps – ísť v šľapajach niekoho, a short-cut to success – skratka k úspechu, to have a rocky road ahead – mať pred sebou ťažké obdobie, to be on the road to – byť na ceste k, to go nowhere fast – nepostupovať, sú založené na obrazovej schéme zdroj – cesta - cieľ a motivované metaforou ŽIVOT JE CESTA. Mapovanie v tomto prípade spočíva v prenášaní komponentov zo zdrojovej oblasti (cesty) na cieľový koncept, ktorým je život. Ľudia sú cestujúci, ich životné etapy sú miesta na ceste, rozhodnutia sú križovatky, ciele sú miesta určenia, ťažkosti sú prekážky na ceste, pokrok je úsek absolvovanej cesty. Podobne to show one's hand –

ukázať karty/odhaliť zámery, a toss-up – hodiť si mincou/nevyriešená záležitosť, to hit the jackpot – mať z pekla šťastie, to take chances - riskovať, to be at stake - byť v stávke, the chips are down – ide do tuhého sú príkladmi metafory ŽIVOT JE HAZARDNÁ HRA. Všetky výrazy patria v angličtine k úplne bežným jazykovým prostriedkom pomocou ktorých Briti i Američania konceptualizujú ľudský život. Sú to však v angličtine jediné konceptuálne metafory pre život? Existujú aj iné? Ktoré z nich rodení hovoriaci uprednostňujú? Z. Kövecses (2005 : 84-85) cituje výsledky menšieho výskumu, v ktorom formou eseje dvadsať amerických a dvadsať maďarských účastníkov odpovedalo na otázky týkajúce sa zmyslu života, životných skúseností a názorov. Spomedzi desiatich metafor pre život bola metafora ŽIVOT JE CESTA u Američanov tretia najfrekvencovanejšia a ŽIVOT JE HAZARDNÁ HRA (gamble) piata, pričom na prvom a druhom mieste život vnímali ako cenné vlastníctvo a hru s pravidlami. Na porovnanie maďarskí respondenti život považovali predovšetkým za boj. Na druhom mieste pre nich život znamenal kompromis a na treťom zhodne s Američanmi život videli ako cestu. S cieľom potvrdiť alebo vyvrátiť predpoklad o rozdielnej preferencii metaforizácie života v našej kultúre sme uskutočnili podobný výskum s rovnakým počtom slovenských účastníkov. Študenti neboli zámerne oboznámení s účelom zadania, aby svoje názory na život vyjadrili čo najspontánnejšie. Po následnej analýze esejí sme získali výslednú preferenciu metafor. Najčastejšie študenti život konceptualizovali ako cestu, dar (od boha, rodičov alebo bližšie nešpecifikovali) a cenné vlastníctvo. Metafora ŽIVOT JE CESTA sa javila ako najdominantnejšia. Preferencia metafory ŽIVOT JE CENNÉ VLASTNÍCTVO u slovenských študentov je podobná americkej konceptualizácii, zataľ čo chápanie života ako hry je bližšie maďarským respondentom, pretože táto metafora bola u nich ôsma v poradí a u našich študentov na deviatom mieste. Výsledky týchto výskumov, vzhľadom k rozsahu výskumnej vzorky, považujeme len za orientačné, avšak potvrdzujúce predpoklad, že kultúrna identita je jedným z faktorov, ktoré ovplyvňujú skutočnosť, že rovnaké zdrojové oblasti sa v konceptualizácii abstraktného pojmu využívajú s rôznou preferenciou. Ďalší výskum tejto témy by pomohol odhaliť možné kultúrno-historické príčiny týchto rozdielov.

Ako sme v príspevku poukázali, kognitívna lingvistika rozlišuje dve roviny metafory: konceptuálnu a jazykovú. Konceptuálnu metaforu tvorí mentálne mapovanie zo zdrojovej oblasti do cieľovej, ktoré sa odráža v jazyku. Metaforické výrazy, ktoré reprezentujú konkrétne metafory sa opakovaným používaním konvencionalizujú, stávajú sa súčasťou slovnej zásoby bez toho, aby si ich používatelia uvedomovali ich metaforický základ. Metafory nie sú založené len na podobnosti, ale predovšetkým na skúsenostiach a následne obrazových schémach. Napriek tomu, že mnohé ľudské skúsenosti sú univerzálne, vzhľadom k špecifickému kultúrnemu kontextu nevedú k rovnakej konceptualizácii pojmov. Medzikultúrna variácia sa teda prejavuje v chápaní abstraktných pojmových domén (napríklad emócie, čas, politika, život) a následne i v jazykovom vyjadrení daných metafor.

Použitá literatúra

- ANDREWS, Edna – KRENNMAYR, Tina: Cross-cultural linguistic realizations of conceptualizations of *anger*: Revisiting cognitive and pragmatic paradigms. In: *Contemporary issues in Slavic and Eastern European studies*, Issue 9, 2007, s.1-29. http://www.seelrc.org/glossos/issues/9/andrews_krennmayr.pdf 5.1. 2012
- ARISTOTELES: *Poetika*. Martin: Thetis, 2009a.
- ARISTOTELES: *Rétorika*. Martin: Thetis, 2009b.
- BÍROVÁ, Jana - CIPRIANOVÁ, Elena.: *Les aspects socioculturels dans le contexte de l'enseignement. FLE en Slovaquie*. Paris: OEP, 2012.

- CAMERON, Lynne: Operationalising 'metaphor' for applied linguistic research. In: Cameron, Lynne – Low, Graham: *Researching and Applying Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s.3-28.
- COWIE, Paul Anthony: *Semantics*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- CRUSE, Alan : *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- DEIGNAN, Alice – PORTER, Liz: A corpus study of metaphors and metonyms in English and Italian. *Journal of Pragmatics*, 36, 2004, č.7, s.1231-1252.
- DIRVEN, René: English phrasal verbs: theory and didactic application. In: Pütz, Martin – Niemeier, Susanne – Dirven, René (eds.): *Applied Cognitive Linguistics II: Language Pedagogy*. Berlin, New York: Mouton de Gruyer, 2001, s.87-115.
- GIBBS, Raymond: Researching metaphor. In: Cameron, Lynne. – Low, Graham (eds.): *Researching and Applying Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s.29-47.
- GIBBS, Raymond – LIMA, Paula Lenz – FRANCOZO, Edson: Metaphor is grounded in embodied experience. *Journal of Pragmatics*, 36, 2004, č.7, s.1189-1210.
- GOATLY, Andrew: *Washing the Brain – Metaphor and Hidden Ideology*. Amsterdam/Philadelphia: Johns Benjamins Publishing Company, 2007.
- GRADY, Joseph: A typology of motivation for conceptual metaphor: correlation vs. resemblance. In: Gibbs, Raymond – Steen, Gerard (eds.): *Metaphor in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the 5th International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, 1997*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1999a, s.79 – 100.
- GRADY, Joseph: Crosslinguistic regularities in metaphorical extension. Paper presented at LSA Annual Meeting, Los Angeles, January 9, 1999b.
- GREENBAUM, Sidney – QUIRK, Randolph: *A Student's Grammar of the English Language*. Harlow: Longman, 1990.
- GROMOVÁ Edita – MÜGLOVÁ, Daniela: Interkulturologická kompetencia vo vyučovaní translácie. In: Preklad a tlmočenie. Banská Bystrica: UMB, 2002, pp. 101-108.
- GROMOVÁ, Edita – MÜGLOVÁ, Daniela: *Kultúra – Interkulturalita – Translácia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2005.
- JACKSON, Howard – ZÉ AMVELA, Etienne: *Words, Meaning and Vocabulary: An Introduction to Modern English Lexicology*. CASSELL, 2002
- KATAN, David: *Translating Cultures: An introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Brooklands: St. Jerome Publishing, 1999.
- KÖVECSES, Zoltán: *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- KÖVECSES, Zoltán: A cognitive linguistic view of learning idioms in an FLT context. In: Pütz, Martin – Niemeier, Susanne – Dirven, René (eds.): *Applied Cognitive Linguistics II: Language Pedagogy*. Berlin, New York: Mouton de Gruyer, 2001, s.87-115.
- KÖVECSES, Zoltán: *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- KVETKO, Pavol: *English Lexicology*. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 1996.
- KVETKO, Pavol: *Anglická frazeológia v teórii a praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999.
- KRUPA, Viktor: *Metafora na rozhraní lingvistických disciplín*. Bratislava: Tatran, 1990.
- LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: *Philosophy in the Flesh*. New York: Basic Books, 1999.
- LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: *Metaphors we live by*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2003.

- LAKOFF, George : *Ženy, oheň a nebezpečné věci: co kategorie vypovídají o naší mysli*. Praha: Triáda, 2006.
- Longman Dictionary of Contemporary English*: Harlow: Longman, 1992.
- Longman Dictionary of the English Language*. Harlow: Longman, 1993.
- LOTOTSKA, Karolina: *English Stylistics*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv Publishing Center, 2008.
- MISTRÍK, Jozef: *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997.
- MIŠŠÍKOVÁ, Gabriela: *Linguistic Stylistics*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2003.
- O'DELL, Felicity – McCARTHY, Michael: *English Collocations in Use. Advanced*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- PALMER, Frank Robert: *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- PLESNÍK, Lubomír a kol.: *Tezaurus estetických výrazových kvalít*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2008.
- RAKŠÁNYOVÁ, Jana: *Preklad ako interkultúrna komunikácia*. Bratislava: AnaPress, 2005.
- SCOLLON, Ron - SCOLLON - WONG, Suzie: *Intercultural Communication. A Discourse Approach*. Oxford: Blackwell Publishers, 2001.
- SEIDL, Jennifer – MCMORDIE, William: *English Idioms*. Oxford: Oxford University Press, 1988.
- SCHAFFNER, Christina: Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*, 36, 2004, č. 7, s.1253-1269.
- Slovník ruského jazyka* (СЛОВАРЬ русского языка в 4-х томах (СР).) Т. 1 А-Й. Москва: РАН, 1999. <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/08/ma161404.htm> 14.1.12.
- SUKHOROLSKA, Stephaniya – FEDORENKO, Olha: *Methods of linguistic analysis*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv Publishing Center, 2006.
- TAYLOR, John: *Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- THORNBORROW, Joanna – WAREING, Shan: *Patterns in Language. An introduction to language and literary style*. London and New York: Routledge, 1998.
- UNGERER, Friedrich – SCHMID, Hans Jorg: *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Harlow: Longman, 1996.
- VAŇKOVÁ, Irena – NEBESKÁ, Iva – SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, Lucie – ŠLÉDROVÁ, Jasňa: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.
- WALES, Katie: *A Dictionary of Stylistics*. London and New York: Longman, 1989.
- WHORF, Benjamin: *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. J.B. Carroll (ed.). New York: John Wiley, 1956.
- WRIGHT, Jon: *Idioms Organiser: organised by metaphor, topic and key word*. Andover: Heinle, 2002.

Mgr. Elena Ciprianová, PhD., Department of English and American Studies, Faculty of Arts Constantine the Philosopher University, Štefánikova 67, 949 74 Nitra, Slovakia
e-mail: eciprianova@ukf.sk

Doc. Olga Ruda, PhD., English Department of the Foreign Languages Faculty of the Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska 1, 79049 Lviv, Ukraine
e-mail: olharu@yahoo.ca

Words: 2881; Signs: 21138

Spisovatel česko-polsko-slovenského pomezí
Jindřich ZogataJindrich Zogata –
writer at Czech-Polish-Slovak borders

LIBOR MARTINEK

Príspevek pojednáva o významnom českém spisovateli Jindřichu Zogatovi, jenž se v roce 2011 dožil významného životního jubilea – 70 let. Místo jeho narození ovlivnilo také jeho tvorbu – narodil se v Jaworzynce v polském Slezsku (na Pobeskydí), tedy v národnostně smíšeném území na česko-polsko-slovenském pomezí. Zogata pochází z etnograficky velmi zajímavého prostředí a také jeho rodina je v regionu významná svou lidovou uměleckou činností (otec byl gajdošem, strýc řezbářem). Zogata později trvale zakotvil v Brně. Je aktivní i jako překladatel z polské literatury. Autorova próza a poezie je zcela moderní, ovlivněná současnými literárními proudy a směry, avšak ponechává si (zejména v jeho „slezské, horalské trilogii“) punc regionální osobitosti a nezaměnitelnosti. Častým tématem jeho literárních děl je střet přírody a civilizace. Východiskem Zogatovy prózy je sice lokální a regionální, ale metaforizací a mytologizací dějů je výsledkem univerzální.

Jindřich Zogata, jenž se vloni v srpnu dožil sedmdesátin, je prozaikem, básníkem, překladatelem. Narodil se 6. 8. 1941 v Jaworzynce (polské Slezsko), vyrůstal v rolnické rodině, žijící v národnostně smíšeném území na česko-polsko-slovenském pomezí. Od dětství na něj působila svérázná kultura beskydských horalů. Zogatův otec Pavel proslul jako gajdoš a vypravěč, strýc Ondřej jako řezbář a Jindřicha umění neopustilo ani na jeho další životní cestě, neboť jeho manželka Mirka Zogatová-Fikrová (roč. 1948) je výtvarnice. V r. 1946 rodina přesídlila do Československa a žila v Jablunkově, Jeseníku nad Odrou, Kuníně a od r. 1950 v Bukovci.

Po jedenáctileté střední škole v Jablunkově (maturita v r. 1957) vystudoval Zogata agronomii na Vysoké škole zemědělské (1957–1962, Ing.) v Brně, kde v letech 1962–1963 také pracoval jako asistent v Čs. akademii zemědělských věd. Krátce pomáhal otci v hospodářství, poté působil jako kulturní referent Okresního národního výboru ve Frýdku-Místku (1965–1966) a v Karvině (1967–1969).

Na konci 60. let byly v různých nakladatelstvích přijaty k tisku básnické sbírky *Ohně na horách*, *Na kameni kámen*, *Morana* a *Dřevěné pyramidy*, začínající normalizace jejich vydání znemožnila. Pro podpis *2000 slov* byl ze zaměstnání propuštěn a pracoval pak v různých dělnických profesích. V r. 1974 se vrátil do Brna, kde se stal mistrem Střediska veřejné zeleně při městské Technické a zahradní správě. Od r. 1993 do odchodu do důchodu byl správcem parku na hradě Špilberk. Od r. 1962 publikoval (většinou básně) v novinách Vpřed (Frýdek-Místek), Nová svoboda (Ostrava), Głos Ludu (Ostrava), Rovnost a v časopisech Host do domu, Plamen, Červený květ (Ostrava), Sešity pro mladou literaturu, Literární listy, Zwrot (Český Těšín). Po nuceném odluce začal koncem 70. let tisknout básně v polských časopisech Agora a Wiadomości (Vratislav), Życie literackie (Krakov), Zielony sztandar a Poezja (Varšava) v překladech W. Przewczka, B. S. Kundy, W. Sikory a L. Waszkové. Teprve poté pronikl do domácích periodik: Brněnský večerník, Rovnost, Lidová demokracie, Moravskoslezský týden (Ostrava), Veronica (Brno), Tvorba, Tvar (v příloze Tvary 1996, č. 5, část proponované sbírky Otisky), Ostravský kulturní měsíčník, ROK, Iniciály, Akord,

Proglas, Literární noviny, Alternativa, Alternativa Nova (Opava) aj. Pod propůjčeným jménem Kamila Smyčková napsal pro ostravskou televizi scénář k filmu Poslední gajdoš (1978, režie A. Müller). Psal fejetony pro brněnský a ostravský rozhlas.

Ústředním tématem Zogatovy básnické i prozaické tvorby je střet přírody a civilizace, odvěkého řádu a zpupných lidských pokusů o genové i společenské inženýrství. Vzhledem k tomu, že poezii mohl začít knižně vydávat s velkým zpožděním, mají některé svazky charakter průřezu starší tvorbou, např. *Dým ohnic* (1991), *Samoty vzdálené až na počátek* (1993), *Rozsochy* (1996). Od začátku se v jeho básních objevují nářeční slova a náběhy k melodice lidových popěvků. Naturální a biologizující obrazy mířící k postižení genotypů se však brzy dostávají do kontrastu s technicistní metaforikou, melodie a tradiční poetické lexikum s kakofonií, záměrně křečovitým novotvořením a jinými antilyrickými postupy, nejvýrazněji ve sbírkách tematizujících hodnotový chaos moderního světa a života bez Boha ve sbírkách *Psí víno* (1994), *Mýtiny* (1995), *Zvony odletěly do krajín* (1997), *Když kvetou fazole* (1999), *Zdaleka blízké* (2000), *Cirkus DNA* (2000), *Lámání biochleba* (2002), *Sporá místa* (2002), *Oheň křičí tmě* (2007), ze kterou obdržel Cenu Magistrátu statutárního města Ostravy. Poslední Zogatova sbírka veršů *Sytomorna* (2011), básnický protest proti rozmařilosti a přesycenosti tohoto světa, včetně „syté bídy“, byla nominována na Knihu roku v anketě Lidových novin. K protikladům mezi poznáním zákonů lidského bytí a jejich znásilňováním, mezi organickým růstem a rakovinným bujením duchovní prázdnoty míří také větší básnické skladby: diptych inspirovaný genetickými objevy J. G. Mendela *Šípkový růženec* (1990) a *Den světelného roku* (1994), vycházející z básníkovy vztahu k Brnu a promítající realie města na pozadí věčného koloběhu stvoření.

Zogatova próza je metaforická a vyrůstá z mytizovaného prožitku krajiny, z vědomí trvalých hodnot zděděných po předcích. V prózách *Dvory* (in: *Stříbrné rybky*, 1985, + B. Solanský + J. Jílek) a *Obrázky na skle* (1990) evokuje vlastní dětské a školní zážitky, v trilogii *Dědictví zmizelých píšťal* (1996), *Oves na střeších* (1996), *Dřevěné pyramidy* (1998) rekonstruuje osudy svých horalských předků mezi dvěma světovými válkami. *Černý vzduch* (1998) je moderní baladickou prózou konfrontující rustikálnost a urbanizaci. Docent Drahomír Šajtar o ní napsal: „V roce 1998 objevila se zničehonic Zogatova próza *Černý vzduch* – a je to vlastně pandán k jeho nové básnické sbírce *Oheň křičí tmě*. Protějšek k *Černému vzduchu*, nikoli po stránce stylové, ale tematické. Tatam jsou naráz klíše hornického románu, vršíci se fráze a kupící se floskule Třeneckého či Stana, které ten román pohřbívaly – a naopak se vztýčují jeho zmrtvýchstání. V poloze striktně reálné leží ona vrstva Zogatova sdělení, která se opírá o realitu jako takovou. Je to jen zdánlivě logické, neboť při vši té obdivuhodné znalosti tak výjimečného milieu, věčnosti tam, kde jde o jeho specifikum, důvěrný vztah k nástrojům a plně vědomí o jejich funkci či poslání – Zogata nadto umocňuje realie a dramatizuje je patosem, povýšením věčnosti na znak či symbol. A v tom je otevřenost té prózy, ale i básnické sbírky, že je mnohovýznamová a že je v ní neustále přítomen prvek tajemství, podtext mýtotočrný a mysteriózní“ (Šajtar, 2009).

Významnou roli hraje u Zogaty obraznost prozrazující autorovo výtvarné citění, jež se uplatnilo i v chagalovské inspiraci některých jeho próz s brněnskou tematikou *Veřejná zeleň* (1998), *Hlídače květin nikdo neuhlídá* (1997), románu *Podnájem v panelové pustině* (1999), sbírce poezie *S koně dolů (vězni špilberšti)* (2001) a ve vzpomínkové meditativní próze *Díry* (1994) o průkopníku výtvarné abstrakce malíři Antonínu Tomalíkovi. K Ostravsku se váže příběh z doby nedávno minulé odehrávající se mezi horníky na Ostravsku *Černý vzduch* (1998). Nová Zogatova próza *Liduprázdno. Akční vakuum* (2006) propojuje autorovu dřívější a současnou poetiku, včerejší a dnešní témata; básník a prozaik zde využívá obou polů svého talentu, aby v směšnohrdinské skladbě, která je varujícím podobenstvím, s humorem často

využívajícím jazykové novotvary a také s pomocí pronikavé satiry sklenul oblouk nad našim rozporným světem, opíraje se současně o dávnověké alegoricko-parabolické tradice. Zogata je také autorem epigramů shrnutých do knížky *Když kvetou fazole* (2000). Esejí o regionalismu přispěl do sborníku *Literatura a region* (1995). Překládá z polské poezie, mj. sbírku Wilhelma Przewczka *Příliš pozdní milenec* (1996, 2000).

Přesto, že Zogata dlouhodobě žije v Brně, nejen jeho místo narození, ale především tematika významné části jeho díla je spojena se slezskými Beskydy, a proto má v našem přehledu českých a polských spisovatelů Těšínska právoplatné místo. Souhlasíme s názorem Władysława Sikory o Zogatovi: „Nikdy neztratil kontakt s Beskydy, stále pro něj představují básnický i prozaický materiál, nejednou jsem ho překládal pro Zwrot⁵ a nacházel v něm přebohaté zdroje inspirace. Kdo přijíždí z hor do Brna, ten rád vzpomíná společně brněnské hovory v nářečí. Jindřich statně tvrdí, že není Brňanem, ale horalským imigrantem. Škoda, že některá jeho kniha dosud nevyšla polsky, nepochybně by získal řadu čtenářů mezi milovníky Beskyd.“ (Sikora 2006: 3; přel. L. M.).

Zogata je pro nás příkladem tvůrce, který dokáže povýšit regionální téma do vyšší nazírací roviny, jak to požadoval po spisovatelích na stránkách svého *Zápisníku* (1931–1932) F. X. Šalda: „Máme také svůj regionalism, pokusy o umění krajové, snahu o literární autonomii, ale plody a výsledky tohoto usilování nebyvám často nadšen. Pravidelně se utíká do regionalismu básnická slabost se zastaralými a odloženými již metodami básnické tvorby; všechno, co dosloužilo v umění t. zv. celonárodním a velkonárodním, koketování s reakcionářstvím, klišé a šablony, falešná lidovost a padělaný svéráz. Odtud méněcennost a pochybná hodnota velké většiny toho, co pluje u nás pod vlajkou krajovosti nebo autonomie. (...) Jen ta krajová poezie, jen to krajové umění může zajímat svět, které jsou nejprve opravdovou a celou poezií, opravdovým a celým uměním. Toho hleďte ze všech sil; a ostatní bude vám jako v Písmě přidáno. Ten kout země, který podává poesie regionalistická, může být sebe užší, probádaný do detailů nejpodrobnějších – ale nad tím se musí, jako u Ramuze, otvírat vysoké rembrandtovské nebe, z něhož tryská mocným výbojem tajemné světlo, předpokládající jej a vynášející jej do vyšší roviny nazírací“ (Šalda 1991: 22–23).

Ani Zogatova historiosofická próza se nevyhýbá problémům regionalismu: „Zogatův román se stává středem světa a uzlem kosmogonického mýtu – stejně jako Macondo Gabriela Garcíi Márqueze nebo Dostojevského Skotoprigoňevsk – již svou kronikovou výstavbou, juxtapozičností epizod, absencí vypjatě dramatického tvaru, ale také skrytým napětím mezi lokalitou a totalitou, mezi mýtem a dějinami, mezi životem člověka a komunitou. Toto podprahové napětí vyjadřuje vlastně podstatu lidského poznávání: i když zde Zogata odmítá hodnotově hierarchizační manipulace s člověkem a dějinami, nemůže potlačit lidskou vlastnost modelovat a tvarovat.“ Zogatovo formování látky nevychází přitom ze znásilnění materiálu, ale z přiblížení, respektování a pochopení běhu vesmírného koloběhu. (Pospíšil 2001: 16.)

„Docházíme k paradoxu: prozaik chce zůstat svým, chce být originální, ale současně směřuje ke kořenům, vyvolává ze dna bytí »zmizelé píšťaly«, formuje literární tvar vycházející ze známých archetypů. Je to paradox jen zdánlivě: směřování k nezávislosti, samostatnosti a původnosti musí proudit ke kořenům, do prostoru, kde se umění rodí z magie“ (tamtéž: 15). Jednotlivé díly slezské trilogie se od sebe liší tím, jak se z jednolitého existenciálního proudu *Dědictví zmizelých píšťal* a průzkumného *Ovsa na střeších* dospívá k modernímu Babelu *Dřevěných pyramid*, které jsou nejbliže hledání hodnotové stability. Dochází ke vpádu

⁵ Kulturně-společenský měsíčník polské národnostní menšiny v ČR vycházející v českém Těšíně; pozn. L. M.

velkých dějin do malých, soukromých historií a světů: „Především se prolomuje dvojlomnost prvního dílu, tedy kontrast, eventuálně »polopropustnost« lokality a totality: svět se dere do Zogatovy vesnice všemi proudy a nakonec tříští její celistvost. Metaforická síla kroniky zde slábne a je vystřídána dokumentárními prvky. Zogata dokáže být hutně epický, jenomže jinak, než jsme zvyklí. Příběh nemusí být jen milostný trojúhelník nebo válečné dobrodružství, ale i drobné kroky života, celistvá řada vjemů tvoří »příběh«: ty skutečné dějiny přece neprobíhají v pracovních ministrů a v generálních štábech“ (tamtéž: 16). „Dědictví zmizelých píšal je vystavěno na řetězci vedle sebe kladených událostí, jejichž význam není hierarchizován ani teleologicky navršen; všechny věci a živé bytosti provádějící své úkony stojí na jedné rovině“ (tamtéž: 15).

V souvislosti s prozaickou „slezskou trilogií“ Zogaty padají při hledání jejího literárního tvaru velká jména světové literatury, například Elsy Morantové a Umberta Eca. Jiní zmiňují mytologické struktury Hispanoameričanů, kirgizského magického realistu Čingize Ajtmatova, ale i Brita Grahama Swifta a jeho *Zemi* (čes. 1983). (Pospíšil 1996: 6–7.) Podrobněji se literárnímu kontextu Zogatovy tvorby věnuje brněnský slavista Ivo Pospíšil v nedávno vydané monografii *Jindřich Zogata – básník vzdorných cest* (Brno, 2011).

Pro český písničič Jindřicha Zogatu je sice středem světa rodná Javořinka ve slezských Beskydech, avšak ve druhém dílu rozsáhlé prozaické trilogie „Dědictví zmizelých píšal“ s názvem *Oves na střechách* (1996) návrat do krajiny dětství, která dodává hrdinům na vnitřní jednotě (Málková – Urbanová et al. 2003: 145–156), je tento idylický topos narušen. Spisovatel ukazuje společenství beskydských horalů v době rozkladu tradičních patriarchálních a zvykových struktur, konfrontuje rustikálnost s urbanizací, posuny hranic:

„Nedaleko za murovanými domky nemohl odtrhnout oči od rozrytého pole a zasněžených murů poblíž cesty. Cestou do městečka si jich nevsímal. Poznal staveniště.

»Pane rechte, co tu bude?«

»Plicní sanatorium.«

»Tady také?!« divil se tak hlasitě, že se rechte chtě nechtě zeptal:

»Něco se ti nelíbí?«

»Ale nic.« To není možné! Co si myslet? Do hor sice došla zpráva, že palác na suchoty nestavějí jenom v Kubalonce, ale také v údolí městečka, které zůstane na druhé straně granice. Ale nikdo tomu nevěřil. Nač sanatorka v každé třetí dědině. Tolik suchot zas není. Nestačí jeden hrad? Z jedné strany hory budou tuberáci vykašlávat české plíce, z druhé strany vykřipovat polská pluca? Bože na nebi! Jako by člověk neměl jenom jeden dech.

»Co u vás lidé říkají na státní hranici?«

Pavlovi připadlo divné, že českým slovům rechte rozumí. Jako by je znal. Jen trochu jinak zní. Zachovej nám Hospodine cysařa a náš kraj – vybavil si hymnu, kterou je ve škole učili. Spokl slovo.

»Myslíte ty nové pořádky?«

(...)

»Ludže? Majom strach.«

»A proč?«

»Z granice.«

»Nerozumím tomu.«

»Granica nimo byč. U nas.«

»Kde by měla podle tebe být?«

»Něvjym. Daleko.«

(...)

»Paně rechoře,« *pravil Pavel, »až bude granica, bude u nás kvěru jak za vojny«...*“
(Zogata 1996: 148–149).

Zogatova „slezská“ próza, ale i poezie, již se zde nevěnujeme, se řadí k tomu nejlepšímu, co v písemnictví regionu na téma beskydských horalů vzniklo. Jako český text se trilogie důstojně řadí po bok fabulačně složitější *Ojcowiznie* (1998) Władysława Sikory, oproti které je oprostěna od přílišné zátěže či nánosu etnografie a folkloru – její látka je výrazněji literalizovaná a příběhová, bližší spíše k horalskému románu těšínského spisovatele Władysława Sikory *Za ojcem idę* (1984), zatímco její evropsky moderní tvar a esteticky univerzálnější vývojový kontext stejně jako široký kritický ohlas má nejbližše k *Hudbě z nebe* (Kazinkowe granie; 1994; č. 1995) těšínského básníka Wilhelma Przewczka (7. 4. 1936 – 10. 7. 2006), jehož výročí nedožitého 75. narozenin a 5. výročí úmrtí jsme si nedávno také připomněli.

Použitá literatura

- BARTOŠ, Otakar: Problém regionalismu a současná polská literatura na českém Těšínsku, *Slavia*, 1991, seš. 1, s. 102–109.
- DZIAMSKI, Grzegorz: Hybrydyzna tożsamość Europy Środkowej po 1989 roku. In: *Dylematy wielokulturowości*. Wojciech Kalaga (ed.). Kraków: Universitas, 2004, s. 163–176.
- GAWRECKI, Dan et al.: *Dějiny Českého Slezska 1740 – 2000*. Opava: Slezská univerzita, 2003.
- GAWRECKI, Dan: *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999.
- KADŁUBIEC, Karol Daniel: Uwarunkowania cieszyńskiej kultury ludowej, *Zwrot*, 1979–1980, č. 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12; č. 2, 3, 4, 5.
- KAJFOSZ, Jan: Granica państwa na Śląsku Cieszyńskim jako kategoria kognitywna. In: *Uczeń na pograniczu językowym polsko-słowackim*. Iwona Nowakowska-Kempna (ed.). Bielsko-Biala: Wydawnictwo Akademii Techniczno-Humanistycznej, 2007, s. 207–218.
- KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, Krystyna: K otázce pojmání polské literatury na Těšínsku jako literatury regionální. In: *Čtyřicet let literatury v Severomoravském kraji (1945–1985) a aktuální problémy regionalismu*. Vladimír Pfeffer (ed.). Opava: Slezské zemské muzeum – Památník Petra Bezruče, 1989, s. 85–87.
- LIBA, Peter: Regiön – kultura – literatura. In: *Regiön v národnej kultúre*. Peter Liba (ed.). Dolný Kubín – Nitra: Acta Musei Oraviensis Pauli Országh-Hviezdoslav, 1988, č. 9, s. 119–131.
- MÁLKOVÁ, Iva – URBANOVÁ, Svatava et al.: *Souřadnice míst*. Ostrava – Šenov u Ostravy: Ústav pro regionální studia OU – Nakladatelství Tilia, 2003.
- MARTINEK, Libor: *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945*. Opava: Slezská univerzita, 2004.
- MARTINEK, Libor: *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920*. Ústav bohemistiky a knihovnictví FPF Slezské univerzity v Opavě. Opava: Slezská univerzita, 2006.
- MARTINEK, Libor – DOKOUPIL, Blahoslav; Jindřich Zogata. In: *Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy, N–Ž*. Ostrava, Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005, s. 451–452.
- MILOSZ, Czesław: What is Central Europe? The Telltale Scar, *The New Republic*, 1989, 6–7/7, s. 27–29.
- Nástin dějin Těšínska*, Mečislav Borák, Dan Gawrecki (edd.). Ostrava – Praha: Advertis, 1992.

- NORA, Pierre: Mezi pamětí a historií. Problematika míst. In: Alban Bensa (ed.). *Antologie francouzských společenských věd: Politika paměti*. Praha: Cahiers du CeFREs, 1998, č. 13, s. 7–31.
- PETRUCIOVÁ, Jelena: Multikulturní a globalizační kontext změn národní identity. In: *Otázky národní identity – determinanty a subjektivní vnímání v podmínkách současné multietnické společnosti*. Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 6. a 7. 11. 2001 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě. Ol'ga Šrajzerová (ed.). Praha – Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě – Dokumentační a informační středisko Rady Evropy při Evropském informačním středisku UK v Praze, 2001, s. 27–36.
- Pogranicze jako problem kultury*. Teresa Smolińska (ed.). Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, 1994.
- POSPÍŠIL, Ivo: Proudění ke kořenům. Poznámky na okraj jedné prózy Jindřicha Zogaty, *Tvar*, 1996, č. 19, s. 6–7.
- POSPÍŠIL, Ivo: Kořen a výhonky. K šedesátinám básníka a prozaika Jindřicha Zogaty, *Těšínsko*, 2001, č. 3, s. 16.
- POSPÍŠIL, Ivo: *Jindřich Zogata – básník vzdorných cest*. Brno: TribunEU, 2011.
- PRZECZEK, Wilhelm: *Kazinkowe granie*. Warszawa: IBIŚ, 1994.
- PRZECZEK, Wilhelm: *Hudba z nebe*. Přel. Helena Stachová a Erich Sojka. Opava: Optys, 1995.
- SIKORA, Władysław: *Za ojcem idę*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1984.
- SIKORA, Władysław: *Ojcowizna*. Český Těšín: Snoza, 1998.
- SIKORA, Władysław: Od tłumacza. In: Libor Martinek, Pisarz Jindřich Zogata kończy 65 lat. Przedstawia obraz górali, *Głos Ludu*, 2006, č. 92, s. 3.
- SIWEK, Tadeusz: Klasifikace polské menšiny podle subjektivních a objektivních kritérií. In: *Národnostní menšiny a majoritní společnost v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století*. Gabriela Sokolová, Ol'ga Šrajzerová (edd.). Opava – Praha: Slezský ústav zemského muzea v Opavě – Dokumentační a informační středisko Rady Evropy v Praze, 1998, s. 223–229.
- SOKOLOVÁ, Gabriela: Interetnické vztahy v národnostně smíšených oblastech ČR – připravovaný výzkum. In: *Slezský sborník*. Opava: Slezský ústav SZM, 1995, č. 1–2, s. 4–8.
- SZALÓ, Csaba: Sociologie formování sociálních identit. In: *Mozaika v re-konstrukci. Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Csaba Szaló, Igor Nosál (edd.). Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2003, s. 13–36.
- SZKLARSKA, Alicja: Slovanská idea ve Slezsku v 19. století. In: *Slezský sborník*, 1960, č. 4, s. 486–494.
- Śląsk – pogranicze kultur*. (Materiały z sesji popularnonaukowej, organizowanej w dniu 15 listopada 1993 roku.) Joanna Czarkowska-Pasierbińska, Hanna Jamry (edd.). Opole: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smółki, 1994.
- ŠAJAR, Drahomír, Téma Jindřicha Zogaty. Nad verši a prózou nevšedního autora, 2009; <http://www.proudy.eu/2009/06/tema-jindricha-zogaty/>
- ŠALDA, František Xaver: Nový typ básnického regionalismu: C. F. Ramuz. In: *Šaldův zápisník*, roč. 4, 1931–32. Praha: Čs. spisovatel, 1991, s. 22–23.
- WELSCH, Wolfgang: Tożsamość w epoce globalizacji – perspektywa transkulturowa. In: *Estetyka transkulturowa*. Karolina Wilkoszewska (ed.). Kraków: Universitas, 2004, s. 31–43.
- ZAJAC, Peter: Región ako problém lokálneho a globálneho. In: *Región v národnej kultúre*. Red. Peter Liba. Dolný Kubín – Nitra: Acta Musei Oraviensis Pauli Országh-Hviezdoslav, 1988, č. 9, s. 106–118.

ZOGATA, Jindřich: *Dědictví zmizelých píšťal*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996.

ZOGATA, Jindřich: *Oves na střechách*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996.

ZOGATA, Jindřich: *Dřevěné pyramidy*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998.

ŽÁČEK, Rudolf: Poláci v České republice v historické perspektivě. In: *Polacy na Zaolziu – Poláci na Těšínsku 1920–2000*. Józef Szymeczek (ed.). Český Těšín: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2002, s. 9–20.

Doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D., Ústav bohemistiky a knihovnictví, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Slezská univerzita v Opavě, Masarykova tř. 37, 746 01 Opava, Czech Republic, e-mail: libor.martinek@jpf.slu.cz.

Words : 3061; Signs : 21193

(Inna Kalita: *Sovremennaja Belarus: jazyky i nacional'naja identičnosť. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2010. 300 s. ISBN 978-80-7414-324-3*)

Slávna minulosť, rozpačitá prítomnosť a neistá budúcnosť. Touto klišeovitou triádou by sa dal v krátkosti charakterizovať vývoj bieloruskej spoločnosti, formovanie a upevňovanie jej národnej identity a s tým spojené postavenie bieloruského jazyka. O Bielorusku a jeho obyvateľoch, napriek tomu, že informácie o politickej situácii v krajine sú permanentne prítomné v našom mediálnom priestore, toho v skutočnosti vieme veľmi málo. O bieloruskom jazyku len matne tušíme (ak vôbec), že existuje. Pripísať jednoznačný podiel viny za tento stav našej slabej informovanosti by bolo veľmi zovšeobecneným konštatovaním, nakoľko vo vzťahu k vnímaniu bieloruštiny nezaujímame veľmi odlišný postoj ako samotní občania „Respubliky Belarus“, z ktorých mnohí ju považujú skôr za akúsi dialektnú ruštinu, než samostatnú entitu. Vyvrátiť tento mýtus a poskytnúť základné informácie o vývine a stave bieloruského jazyka sa snaží Inna Kalita vo svojej novej monografii - *Súčasné Bielorusko: jazyky a národná identita*. V piatich kapitolách čitateľovi postupne odkrýva viaceré fakty zo života bieloruštiny, jej vzletov a pádov až po súčasné živorenie v tieni ruského jazyka, ktorý má v Bielorusku rovnako status úradného jazyka. Napriek predpokladom však k tejto téme pristupuje neustranne z objektívnych, odborných, nie subjektívne nacionalistických pozícií, ktoré sú charakteristické pre iné práce podobného druhu na postsovietskom priestore. I keď nie absolútne kladne vníma terajšiu nestabilnú pozíciu bieloruského jazyka ako dôsledok nie veľmi šťastne zvolenej jazykovej politiky, neneguje ani kladný potenciál súžitia ruštiny a bieloruštiny, výsledkom ktorého je i zvláštna forma rečového variantu bielo-/ruštiny („pobieloruštenej ruštiny“), tzv. trasjanka.

V prvej kapitole nám autorka postupne približuje historickú podmienenosť dnešného chúlостivého postavenia bieloruského jazyka, ktorá je v značnej miere determinovaná statusom územia dnešného Bieloruska v súradniciach európskych dejín. Po vrchole, počas existencie Veľkého Poľsko-litovského kniežatstva, keď i starobieloruský jazyk bol ako najrozvinutejší v danom priestore jazykom kráľovského dvora a zákonov, registrujeme postupný úpadok a stagnáciu, ktorú zažíva po pripojení „Bielej Rusi“ k Ruskému impériu s jeho centralizačnou politikou rusifikácie a potlačania všetkých národnostných hnutí, vytrvalo presadzovanou až do jeho zániku na začiatku 20. storočia. Ani pripojenie časti bieloruského územia k novovznikajúcemu ZSSR v skutočnosti neznamenalo výraznejší posun v pozdvihnutí bieloruského jazyka, a to napriek tomu, že práve obdobie revolučnej avantgardy 20. – zač. 30. rokov sa i v jazykovednej rovine nieslo v duchu rozvoja a oživovania jazykov malých národov zväzu, expanzie „miestnych Cyrilov a Metodov“, ako to ironicky okomentoval G. Vinokur. V Bieloruskej SSR sa bieloruština nestáva oficiálnym jazykom, ale len jedným zo štyroch úradných (na území pripojenom k Poľsku je pod tlakom silnej polonizácie). I tento krátky úsek akéhosi národného obrodzenia, zavŕšený návratom k veľkoruskej národnostnej politike v druhej polovici 30. rokov 20. stor., sa kladne prejavil v oficiálnej kodifikácii bieloruského jazyka. Ako sa neskôr ukázalo, i táto vytvorila podhubie pre konflikt, ktorý sa prejavil po rozpade ZSSR, kedy pozdvihnutiu a upevneniu statusu

bieloruštiny škodia práve spory okolo tej „pravej“ formy, ktorá sa má stať základom štátneho jazyka, spory medzi prívržencami tzv. taraškevice (t. j. klasického pravopisu z roku 1918) a narkomovky (t. j. pravopisu po reforme z roku 1933). Táto otázka ostáva stále otvorená (napriek novým pravidlám z roku 2010). Po nástupe A. Lukašenka sa i dovtedajšia minimálna oficiálna podpora cielenej bielorusizácie stráca.

V ďalších kapitolách sa autorka z lingvistických pozícií zameriava na zmapovanie súčasného stavu bieloruštiny, interferujúcej s ďalšími jazykmi, kódmi a subkódmi, ktoré sú aktívne na teritóriu dnešného Bieloruska (varianty bieloruského jazyka, ruštiny, jazyk bieloruského Polesia, jazyky národnostných menšín atď.). Od všeobecných teoretických úvodov (o jazykových kontaktoch, o interferencii, o bilingvisme, o diglosii a pod.) sa prepracúva k postihnutosi rozmanitosti konkrétnych prejavov interferencie ruštiny a bieloruštiny na všetkých úrovniach jazykového systému: lexikálno-gramatickej (preberanie lexiky), lexikálno-štylistickej (štylistická podmienenosť originálnych a prebratých výrazov), gramatickej (slovotvorná a morfológická transformácia ruských lexém podľa pravidiel bieloruštiny), akcentologickej (rozdiely v prízvuku), fonetickej (narúšanie segmentnej a supersegmentnej roviny v závislosti od fonetickej stavby rodného jazyka) a pod. Vo viacerých kapitolkách sa venuje i ďalším prejavom bieloruského bilingvizmu: v mediálnej sfére, v oblasti vzdelávania (dominujú ruskojazyčné školy), v sfére podnikania (v spracovávacích ochranných známkach) a štátnej správy (dvojazyčné dokumenty, resp. len v ruštine) a i. Značný handicap vidí predovšetkým vo vlastnom uvedomení si občanmi RB svojej národnej príslušnosti a sebaidentifikácii sa s bieloruským národom a jeho jazykom.

Tretia kapitola sa podrobnejšie venuje prejavom interferencie na úrovni reči, už vyššie spomenutej trasjanke ako akejsi svojráznej bieloruskej jazykovej inovácii ruštiny (v rámci prijímania trasjanky bieloruskou spoločnosťou privádza i vlastný areálový výskum z oblasti Brestu, ktorého výsledky však vzhľadom na špecifickosť tohto regiónu – Polesie, t. j. hraničné územie značne ovplyvnené poľštinou a ukrajinčinou – nemôžeme izolovane považovať za reprezentatívne. Autorka si je vedomá tohto handicapu, ktorý sa snaží kompenzovať odkazmi na ďalšie zdroje s výsledkami analogických výskumov.), ktorú na rozdiel od mnohých neidentifikuje ako sociolekt, resp. idiolekt, ale ju definuje ako novým pojmom „transkód“. Teoretické východiská, ktoré autorku viedli k danému zovšeobecneniu a k potrebe vytvorenia nového termínu sa podrobne venuje v ďalšej kapitole. Za transkód považuje „ohybný, labilný, dynamicky sa rozvíjajúci, rozvetvený, neštandardný jazykový systém, spojený polyvalentnými vzťahmi so subkódmi dvoch kontaktných jazykov. Jeho vznik je vyvolaný psychologickou adaptáciou nositeľmi minoritného jazyka mentálnej matrice majoritného príbuzného jazyka a podmienené značným ideologickým tlakom a stavom sústavného kontaktu“ (str. 175). V komparácii stavia transkód ako samostatný systém po boku takých skupín ako pidžiny, kreolské jazyky, sociolekty, naciolekty a pod.

Posledná piata kapitola je venovaná otázkam kreovania jazykovej politiky v Bielorusku, jej východiská a zásady. Autorka vychádza z určitých analógií a paralel k situácii v iných štátoch, v Írsku, Nemecku (oblasť Lužice), na Slovensku (vo vzťahu k ideí československizmu, ktorá však predstavovala len dobovo praktický politický konštrukt bez adekvátneho presahu do roviny jazykov), na postsovietskom priestranstve (Ukrajina, Kyrgyzstan, v niektorých republikách Ruskej Federácie). Načrtáva možnosti cieleneho plánovania jazykovej politiky i jej podvedomého pôsobenia, špecifikuje základy, na ktorých by mohlo jazykové plánovanie stavať: medzi inými ich vidí v tradíciách, v etnickej mobilizácii, revitalizácii jazyka a v zabezpečení jeho väčšieho prieniku do škôl, v podpore pozitívnej národnej sebaidentifikácie, v prekonávaní národnostného komplexu sociálnou konsolidáciou obyvateľstva, v aktívnej

podpore prenikania jazyka do všetkých sfér života, vo vytváraní atraktívnych vzorov, to všetko v snahe národný jazyk premeniť na faktor sociálnej perspektívy.

Celkový charakter monografie dotvára i úvod, štvorjazyčné resumé (práca je celá v ruštine, resumé je dostupné v češtine, angličtine, bieloruštine a tiež v ruštine), autorské poznámky, ako i veľmi podnetný predslov prof. J. Marvana.

Vychádzajúc z mojich vyššie spomenutých záverov a po komplexnom posúdení celku si dovoľím konštatovať, že ide o prácu so značným potenciálom pre prípadný ďalší výskum v danej oblasti (o to viac, že práca patrí k jedným z mála, ktoré sa venujú tomuto jazykovému areálu) a myšlienky v nej obsiahnuté sú inšpiratívne nielen vo vzťahu k jazyku, ktorému je venovaná, ale v neposlednom rade vedú i k zamysleniu sa nad prístupom ku každému národnému jazyku, medzi iným i k svojmu rodnému.

Pavol Adamka

(Libor Martinek a kol.: Rozumíme si navzájem? Možnosti reflexe minulosti v současnosti v české a polské literatuře, jazyce a kultuře 20. století. Opava-Opole: Slezská univerzita, 2011. 156 s. ISBN 978-80-7248-699-1)

Hranice štátov neurčujú obyčajní ľudia, ktorí v nich žijú, ale politici. Ich rozhodnutia pravdepodobne nikdy neberú do úvahy potreby, cítenie alebo záujmy obyvateľov, a preto hranice celok formujú, oddeľujú a vyjadrujú moc jeho vládcov a politikov. Okrem oddeľovania a definovania však hranice istým spôsobom aj spájajú, a to kultúry a národy, ktoré žijú na ich pomedzí ako minority, s kultúrou a jazykom štátnej majority. Súžitie takýchto kultúr a národov nie je vždy hladké, bez problémov. Jazyková, kultúrna alebo historická odlišnosť môžu brániť porozumeniu alebo spôsobovať prekážky. V Českej republike má výrazné zastúpenie poľská menšina, stáročia žijúca v pohraničných oblastiach, kde sa kultúra vyvíja nielen paralelne, ale aj mieša a vzájomne ovplyvňuje, nachádzajúc inšpirácie raz v pôvodne poľskej a raz v pôvodne českej oblasti. Spracovať takéto témy je snahou kolektívnej monografie L. Martinka s názvom *Rozumíme si navzájem? Možnosti reflexe minulosti v súčasnosti v české a polské literatuře, jazyce a kultuře 20. Storočí*, s ambíciou preskúmať hĺbku vzájomných česko-poľských prienikov.

Monografia je rozdelená do troch tematických oblastí, zároveň dvoch kapitol. Prvá, nazvaná *Filologie a areál*, je zameraná na analyzovanie vzájomných vplyvov dvoch jazykov paralelne existujúcich vedľa seba, teda neustálemu vplyvu poľštiny na češtinu a vplyvu češtiny na poľštinu na národnostne zmiešaných územiach Českej republiky. Vzájomným vzťahom týchto dvoch slovanských jazykov sa venuje text G. Balowskej, analyzujúci charakteristiku lexikálnych vplyvov z hľadiska na kultúrno-historický vývoj. V závere autorka poukazuje na isté socio-kultúrne rozdiely vznikajúce preberaním slov z jazyka do jazyka. Ďalší text kapitoly sa svojim zameraním posúva viac do súčasnosti a ku komunikácii ako takej. Autorka E. Hoflerová sa pozerá na platnosť tradičných teórií funkčných štýlov z hľadiska nových foriem elektronickej komunikácie – hypertextov.

Druhú tematickú kapitolu monografie zameranú na literárnu vedu a kritiku otvára príspevok L. Martinka. Text reflektuje autorovo dlhodobé zaujatie prekladom poľskej poézie a beletristických textov a tiež jeho zámer načrtnúť obraz histórie tohto druhu prekladu. Nasledujúca práca autora J. Chrobáka sa venuje historickému postaveniu bratov Mrštíkových v českej literatúre. Článok J. Czaplinskej hovorí o alternatívnych históriách, ktoré pôsobia ako spôsob vyrovnania sa s národnými historickými traumami rovnako v poľskej a českej literatúre, kým A. Pajak analyzuje niekoľko diel spisovateľa českej historickej prózy A. Žáčka. Ďalšiemu českému spisovateľovi, M. Kunderovi a analýze pôsobenia pojmu nostalgia v románe *Nevědomost* sa venuje O. Czrnikow. V poslednom článku druhej kapitoly J. Urbanec hodnotí prístup poľskej a českej literárnej vedy k predmetu svojho záujmu, k literatúre.

Treťou tematickou kapitolou monografie, ktorá logicky odráža vývoj modernej kultúry prostredníctvom vizuálnych médií, je film. Autorka prvého textu, P. Bergmannová hodnotí

povojnové česko-poľské vzťahy v oblasti kinematografie, ktoré prebiehali na všetkých úrovniach a ich zavŕšením bol film *Hraničná ulička*. V poslednom, druhom článku tejto kapitoly sa J. Spaliňska-Mazur vyjadruje k histórii českého animovaného filmu a práci jeho dvoch najvýraznejších tvorcov, J. Trnku a J. Švankmajera.

Kolektívna monografia *Rozumíme si navzájem?* sumarizuje výsledky výskumu česko-poľského výskumu, a tak sa venuje najmä česko-poľskej tematike, ale jednotlivé myšlienky a teórie sú aplikovateľné aj v iných kultúrach. Jednotlivé články poskytujú hodnotný materiál a jediný marginálny nedostatok vidím v istej nejednotnosti úpravy textov, čo sa týka českých abstraktov a kľúčových slov, ktoré nie sú uvedené pri všetkých štúdiách.

Jana Waldnerová

Ruda Olga: English terms with productive Greek prefixes and their translation into Slavic languages

The article is concerned with a comprehensive study of semantics and terminological formation of lexemes with the Greek prefixes (*a-, anti-, auto-, bio-, homo-, iso-, mono-, pro-, para-, poly-, stereo-*). The parts-of-speech combinability, etymological stratification and a set of research tools suitable for the study of their terminological potential in Modern English has been elaborated as well as ways of their translation into Ukrainian and Slovak.

Macho Marián: Terminological and methodological resources of enquiry into language of political discourse

In this paper we will bring closer and clarify the basic terminological and methodological resources of enquiry into language of political discourse. Primarily we will focus on prehension of terms discourse and more concretely political discourse. The language in political discourse is not any passive device in service of transmission of ideas, but directly the device of creation of world itself. Language has the inherent power, at first sight invisible, it has the ability not only to register and reflect the phenomena of objective reality, but also this objective reality (co-)form. Therein we see the core reason of necessity and justness to examine the language functioning in political discourse and possibilities of its usage/misusage and at the same time one of the justifications of advisability of methodological resource analysis in this way oriented research.

Michelčíková Lenka: Distinctive morphological features of legislative texts of the EU institutions from the Anglo-French-Slovak confrontational perspective

In this paper, we focus on characteristic phenomena of the EU legal texts on the level of morphology. Our primary goal is to define the typical phenomena and their quantification. We subsequently introduce these phenomena for the selected language level after an analysis of authentic materials in the form of four constitutions. In the case of morphology, we pay particular attention to nominalization, verbal nouns, attributive genitive, the use of singular and plural of nouns.

Ciprianová Elena – Ruda Olga: Life is not only a journey: conceptual and linguistic variation of metaphor

Metaphor is ubiquitous in everyday communication since our thought and language are metaphorical. According to the cognitive theory of metaphor, metaphors are primarily based on correlated experience, on recurring bodily and sensorimotor experiences. Many conceptual metaphors are universal, that is, the same metaphorical patterns occur across a variety of languages, but there is also a substantial amount of crosscultural variation in metaphor which includes the differences in conceptualization of target concepts and their linguistic expressions.

Martinek Libor: Jindrich Zogata – writer at Czech-Polish-Slovak borders

The text is devoted to the important Czech writer Jindrich Zogata, who celebrated 70th anniversary in 2011. His artistic creations were highly influenced by the place of his birth, by Jaworzynce in Silesia (in the Podbeskydí), nationally mixed area at Czech-Polish-Slovak borders. Zogata comes from the environment that is highly interesting from ethnographical point of view and his family still occupies a significant place in the region due their folk art activities (Zogata's father was a piper and story teller and his uncle a wood cutter). Later Zogata moved to Brno, where he is still actively working as a translator of Polish literature. Although his prosaic texts and poetry are modern, showing influence of contemporary literary trends, he still keeps (especially in his Silesian, mountain trilogy) signs of regional originality and uniqueness. Meeting of nature with civilization is a frequent topic of his literary works. Use of metaphors and mytologization shift Zogata's prosaic works from localness to universalness.

